

Forside

Bacheloroppgave

Studieprogram: Sosiologi

Opptaksår: 2019

Er oppgaven konfidensiell? (skriv X) NEI: JA:

Kan oppgaven benyttes til undervisningsformål (anonymt)? JA: NEI:

Forfatter(e)

Studentnr (6 sifre)	Navn:
239466	Anja Marie Olsen Haugeberg

Oppgavens tittel:

Studentutveksling og sosial bakgrunn. En analyse av data fra Eurostudent VI.

Student exchange and social background. An analysis of data from Eurostudent VI.

Veileder: Anders Vassenden

**Studentutveksling og sosial bakgrunn.
En analyse av data fra Eurostudent VI.**

Bacheloroppgave i sosiologi
Universitetet i Stavanger

Anja Marie Olsen Haugeberg

Studentnummer: 239466

Veileder: Anders Vassenden

Lvert dato: 12.05.2022

Antall ord: 9346

Sammendrag

I lys av en stadig voksende internasjonal økonomi og økt oppmerksomhet på internasjonalisering i utdanningssektoren, har det blitt et uttalt mål at flere studenter skal ta hele eller deler av studiene i utlandet. Likevel er det bare en fraksjon av den norske studentmassen som velger å reise på utveksling. Mens det finnes internasjonal dokumentasjon for sosial skjevhet i rekrutteringen til utenlandsstudier, er mekanismene som ligger til grunn for dette ulikhetsmønsteret ikke tilstrekkelig gjort rede for. Ei heller finnes det bred forskning som tar for seg denne problematikken i norsk kontekst, hvor støtteordninger som Lånekassen skiller oss fra mange andre land. Videre er utenlandsstudier studert i større grad enn utveksling. Med sikte på å tette noe av dette forskningsgapet, undersøker jeg hvordan foreldres utdanning og økonomi har betydning for internasjonal studentmobilitet. Oppgavens problemstilling er: *Hvilken betydning har sosial bakgrunn for hvilke studenter som reiser på utveksling?*

Ved å bruke et representativt datasett bestående av norske studenter fra *Eurostudent 2016 VI* estimerer jeg logistiske regresjoner og gjennomsnittlige marginaleffekter for sosial bakgrunns betydning for valget om å dra på utveksling i løpet av et norsk bachelorløp. Funnene peker på at studenter som har foreldre med høyere utdanning har større sannsynlighet for å reise på utveksling enn de med foreldre uten høyere utdanning. Foreldres økonomi synes i denne studien ikke å ha samme utslagskraft. Oppgaven forsøker å se funnene i lys av ressursperspektivet, sosialiseringperspektivet og teorien om rasjonelle valg.

Forord

Denne bacheloroppgaven markerer slutten på sosiologistudiet ved Universitetet i Stavanger. Å studere sosiologi har gitt meg perspektiv på samfunnet, så vel som på meg selv. Jeg kan nå se tilbake på noen av de mest lærerike årene i mitt liv.

Jeg vil benytte anledningen til å takke min kjære som har korrekturlest og kommet med gode innspill. Jeg vil også takke familien, som har stått på sidelinjen og heiet meg fram. Jeg kunne ikke ha klart det uten deres støtte.

Videre vil jeg takke veilederen min Anders Vassenden, for gode diskusjoner og tilbakemeldinger i forbindelse med oppgaven. Carlo Michael Knotz fortjener også en stor takk for uvurderlig hjelp i forbindelse med oppgavens analyse. Mine gode medstudenter ville jeg ikke ha vært foruten, og jeg vil takke dere for å ha bidratt med motivasjon og selskap i alle timene som har gått med på universitetsbiblioteket og toppetasjen på Arne Rettedals hus.

Og til dere andre som på en eller annen måte har vært involvert i prosessen: Takk. Jeg setter så pris på dere!

Anja Marie Olsen Haugeberg

11. mai 2022

Innholdsfortegnelse

KAPITTEL 1: INNLEDNING	3
1.1 PROBLEMSTILLING	3
1.2 AVGRENSNING OG FORSKNINGSSPØRSMÅL	3
1.3 OPPGAVENS RELEVANS	4
1.4 OPPGAVENS OPPBYGNING	6
KAPITTEL 2: TEORI OG TIDLIGERE FORSKNING	7
2.1 SOSIAL ULIKHET	7
2.2 DET SOSIALE HIERARKIET	8
2.3 DEN SOSIALE REPRODUKSJONENS MEKANISMER	8
<i>RESSURSPERSPEKTIVET</i>	9
<i>SOSIALISERINGSPEKTIVET</i>	10
<i>TEORIEN OM RASJONELLE VALG</i>	10
2.4 TIDLIGERE FORSKNING PÅ UTENLANDSSTUDIER	12
KAPITTEL 3: DATAMATERIALE OG METODE.....	13
3.1 KVANTITATIV METODE	13
3.2 DATAMATERIALE	14
3.3 RELIABILITET OG VALIDITET	14
3.4 VARIABLER	15
<i>AVHENGIG VARIABEL</i>	15
<i>UAVHENGIGE VARIABLER</i>	16
<i>KONTROLLVARIABLER</i>	16
3.5 LOGISTISK REGRESJON OG GJENNOMSNIITTLIG MARGINALEFFEKT	17
KAPITTEL 4: ANALYSE.....	19
4.1 UNIVARIAT ANALYSE.....	19
4.2 BIVARIAT ANALYSE	22
4.3 MULTIVARIAT ANALYSE	23
KAPITTEL 5: DISKUSJON OG OPPSUMMERING AV HOVEDFUNN	30
5.1 HOVEDFUNN	30
<i>I LYS AV: RESSURSPERSPEKTIVET</i>	31
<i>I LYS AV: SOSIALISERINGSPEKTIVET</i>	32
<i>I LYS AV: RASJONELL VALGTEORI</i>	33
KAPITTEL 6: KONKLUSJON OG AVSLUTNING.....	36
6.1 OPPGAVENS FORSKNINGSSPØRSMÅL.....	36
6.2 VIDERE FORSKNING.....	37
6.3 POLITISKE IMPLIKASJONER	37
LITTERATURLISTE.....	38

Tabell- og figuroversikt

Tabell 3.4.1 Kategorier for variabelen «fagfelt».....	17
Tabell 4.2.1 Krysstabell for variablene «vært på utveksling og «foreldres utdanning».....	22
Tabell 4.2.2 Krysstabell for variablene «vært på utveksling og «foreldres økonomiske status».....	23
Tabell 4.4.1 Logit koeffisienter og standardavvik for å reise på utveksling etter foreldres økonomiske status, foreldres utdanning, kjønn, alder, migrasjonsbakgrunn og fagfelt.....	24
Tabell 4.4.2. Gjennomsnittlige marginaleffekter for å reise på utveksling etter foreldres økonomiske status, foreldres utdanning, kjønn, alder, migrasjonsbakgrunn og fagfelt.....	26
Figur 4.1.1. Stolpediagram for den avhengige variabelen «har reist på utveksling».....	19
Figur 4.1.2. Stolpediagram for de uavhengige variablene «foreldres utdanning», «foreldres økonomiske status», «kjønn», «alder» og «migrasjonsbakgrunn».....	20
Figur 4.1.3. Stolpediagram for den uavhengige variabelen «fagfelt».....	21
Figur 4.4.2. Estimerte sannsynligheter for å reise på utveksling etter foreldres økonomiske status.....	28
Figur 4.4.1. Estimerte sannsynligheter for å reise på utveksling etter foreldres utdanning....	29

Kapittel 1: Innledning

26. august 2018 dro jeg på utveksling til en liten by i Wisconsin, USA. Etter min ankomst fant jeg ut at flertallet av de europeiske utvekslingsstudentene ved skolen i stor grad hadde finansiert studieoppholdet ut av egen lomme. Dette sto i kontrast til hvordan jeg selv fikk regnskapet til å gå opp med lån og egen sparing. Videre hadde alle minst en forelder med høyere utdanning. Inntrykket jeg satt igjen med var samlet sett at medstudentene mine tilhørte en høyere middelklasse. Gjennom mine år på sosiologistudiet har jeg forstått at jeg, oppdratt av en alenemor, med foreldre uten høyere utdanning, hadde mindre sjanse enn andre for å selv ta høyere utdanning. Hvordan jeg i tillegg endte opp med å sette meg på flyet den augustmorgenen, er et forhold jeg har reflektert mye over. Dette sparket for alvor i gang min interesse for bacheloroppgavens tema: Sosial bakgrunn og studentutveksling.

1.1 Problemstilling

Det å reise på utveksling er en del av et høyere utdanningsløp, og det er derfor interessant å finne ut om sosial bakgrunn har betydning for studenters internasjonale mobilitet på lik linje som det har for utdanning som sådan (Hansen, 1997). Særlig gjelder dette i lys av at studenter ved norske universiteter og høyskoler har svært fordelaktige vilkår i og med at de i de fleste tilfeller kan ta med seg studiestøtten fra Lånekassen utenlands. Denne oppgavens mål er derfor å kartlegge sosial bakgrunns betydning for studentutveksling blant norske studenter. Problemstillingen er som følgende: *Hvilken betydning har sosial bakgrunn for hvilke studenter som reiser på utveksling?*

For å svare på problemstillingen vil jeg anvende kvantitativ sekundærdata hentet fra *Den europeiske studentundersøkelsen – Eurostudent VI, 2016*. Jeg vil benytte logistisk regresjonsanalyse for å undersøke hvilke studenter som drar ut.

1.2 Avgrensning og forskningsspørsmål

I norsk kontekst har utvekslingsstudenter på masternivå samt helgradsstudenter i utlandet vært utgangspunkt for analyser der sosial bakgrunn vektlegges (Wiggen, 2019; Steenstrup, 2008; Steenstrup, 2010; Wiers-Jenssen, 2005). Fordi det er mindre skjev rekruttering til bachelorstudier enn masterstudier, i tillegg til at flere starter på et bachelorprogram enn på et masterprogram (Fazli, 2021), er det interessant å også undersøke sosial ulikhet i

studentutveksling på bachelornivå. På bakgrunn av kunnskapsgapet, samt forventet nytteverdi av slik kunnskap, avgrenses oppgaven til å ta for seg virkningen av sosial bakgrunn på bachelornivå.

For å undersøke og besvare problemstillingen, stiller jeg følgende forskningsspørsmål:

1. Finnes det et statistisk signifikant forhold mellom det å reise på utveksling og foreldres utdanningsnivå og økonomiske status?
2. Er forholdet mellom sosial bakgrunn og studentutveksling stabilt når det kontrolleres for andre variabler?
3. Hvordan kan det observerte forholdet mellom sosial bakgrunn og det å reise på utveksling tolkes i lys av utvalgte sosiologiske perspektiver?

De tre forskningsspørsmålene tar sikte på å dekke tre hoveddeler av det problemstillingen søker å belyse. Det første spørsmålet undersøker om det eksisterer et forhold mellom studentutveksling og sosial bakgrunn. Det andre spørsmålet tar høyde for kontrollvariabler og sikrer tiltro til resultatene. Det tredje spørsmålet utdyper problemstillingen ved å se på hvordan noen utvalgte sosiologiske perspektiver kan brukes til å forklare funnene.

1.3 Oppgavens relevans

Sosial ulikhet har gjennom tidene vært av interesse for sosiologer, og hvordan sosial ulikhet reproduseres i utdanningssystemet er inngående studert både i norsk og internasjonal kontekst. I Norge eksisterer det en bred politisk enighet om satsing på utdanning. Likevel fortsetter systematiske forskjeller knyttet til individers sosiale bakgrunn å virke bestemmende for rekrutteringen til høyere utdanning (Opheim, 2004). Det kan tenkes at noen av de samme faktorene som virker inn på rekrutteringen til høyere utdanning også kan være av betydning for rekruttering til studentutveksling. Hvorvidt dette er tilfellet, er viktig å kartlegge av flere grunner.

For det første har internasjonalisering fått mye oppmerksomhet innenfor politikk og høyere utdanning, og de offentlige midlene som brukes på området er store: I 2022 ble 711.9 millioner kroner øremerket tiltak for internasjonalisering og høyere utdanning tildelt norske universiteter og høyskoler (Kunnskapsdepartementet, 2021). Norge er medlem av Bologna-

prosessen, hvor det er et uttalt mål at halvparten av alle studenter skal ha et utvekslingsopphold innen avlagt grad (Meld. St. 16 (2016-2017)). Tallene presentert i Tilstandsrapport for høyere utdanning 2020 viser derimot at kun 16 prosent av uteksaminerte studenter i 2019 har vært på studentutveksling (Diku, 2021). Midlene som bevilges ser altså ikke ut til å være så treffsikre som ønsket. Å få en bredere forståelse av hvem det er som benytter seg av utvekslingstilbudet ved norske universiteter og høyskoler er derfor viktig å kartlegge.

For det andre er den pågående mangfolddebatten i høyere utdanning med på å stadfeste prosjektets relevans. Psykologiprofessor Jonas Kunst uttaler i Morgenbladet 28.01.2022 at det er et påfallende søkelys på mangfold knyttet til etnisitet og kjønn, samtidig som klasse har blitt viet lite oppmerksomhet (Wernø, 2022). Sosiolog Marianne Nordli Hansen oppfordrer i samme artikkel universitetene til å kartlegge sosiodemografiske kjennetegn i studentmassen, slik som sosial bakgrunn og etnisitet, og undersøke hvordan det står til med disse gruppene. Hun ytrer videre at det i Norge, hvor tilgang på utdanning i første rekke er gratis, er ekstra viktig å undersøke hvem som får tilgang på den. Spesielt i lys av hvor mye politisk oppmerksomhet og hvor mye ressurser som brukes på internasjonalisering, er det viktig å se på hvem dette gagnar. Denne oppgaven har til hensikt å nettopp undersøke og kartlegge betydningen av sosial bakgrunn på valget om å reise på utveksling som del av et norsk studieløp. Dersom det er slik at det finnes sosiale skillelinjer i rekrutteringen til studentutveksling tyder det på at utdanningsgodene er ulikt fordelt blant studentpopulasjonen. Den ytterste konsekvensen er at studenters «frie» valg skaper ulikhet i fordelinger av goder også på et aggregert nivå.

For det tredje tar Wolbers, de Graaf og Ultee (2001) til orde for at det i dag er så høy ekspansjon i utdanningssystemet at tilbudet overgår etterspørselen etter utdanning. Dette leder til en gradsinflasjon, hvor diplomene sitter igjen med etter endt utdanning ikke har tilsvarende verdi som det hadde før ekspansjonen. Selv om graden er mindre verdt, blir det å ha en grad viktigere, da «alle» konkurrentene på arbeidsmarkedet har høyere utdanning (Wolbers et. al., 2001). Det å ta en høyere utdanning anses som en strategi for å ikke bli «sittende igjen på perrongen». Dette kan føre til mer subtile sosiale forskjeller innenfor utdanning. For å opprettholde ens relative sosiale posisjon nytter det nemlig ikke å «bare» bli økonom, når «alle» utdanner seg som det. Løsningen for de med høy sosial bakgrunn blir å finne alternative strategier for å skille seg ut fra mengden (Bourdieu & Passeron, 2006)

[1970]). Lörz, Netz og Quast (2016) har argumentert for at å studere i utlandet kan forstås som en slik strategi, hvor utenlandsstudenter anser fortinn på arbeidsmarkedet som en viktig mulig gevinst. Netz og Corduas litteraturstudie på området (2021) viser at å studere i utlandet kan ha en moderat positiv effekt på lønnsnivå.

Dersom det finnes bevis for at rekrutteringen til studentutveksling blant bachelorstudenter på norske universiteter og høyskoler er skjev, vil det bety at pengene som bevilges til studentutveksling i siste instans er med på å opprettholde de sosiale skillelinjene i samfunnet. Dette er penger som er ment å komme *alle* til gode. Politiske prioriteringer kan slik ha bidratt til å åpne opp et institusjonelt mulighetsrom og banet vei for en ny type forskjellsskapende strategi. Derfor er det viktig å forstå hvem som velger utveksling i løpet av utdanningskarrieren. Å undersøke sosial bakgrunns betydning på bachelorstudenters valg om å reise på utveksling blir derfor et naturlig steg i retning av en økt forståelseshorisont.

1.4 Oppgavens oppbygning

I kapittel 2 vil jeg gjøre rede for sentrale begreper knyttet til sosial ulikhet og presentere oppgavens teoretiske perspektiver. Til sist presenteres relevant forskning på sosial bakgrunn og utenlandsstudier kortfattet. I kapittel 3 gjøres det rede for valg av metode, datamateriale og variabler. De statistiske metodene som anvendes i analysene presenteres også. Kapittel 4 består av kvantitative analyser som utforsker betydningen av sosial bakgrunn sett i sammenheng med delstudier i utlandet som del av en norsk grad. I kapittel 5 vil funnene diskuteres opp mot oppgavens problemstilling og teori, før jeg i kapittel 6 vil oppsummere oppgavens viktigste funn, nevne eventuelle politiske implikasjoner og komme med forslag til videre forskning.

Kapittel 2: Teori og tidligere forskning

Dette kapittelet skal belyse oppgavens teoretiske bakgrunn. Begrepet sosial ulikhet vil først gjøres rede for. Gitt oppgavens søkelys vil også sosial stratifikasjon, sosial reproduksjon og sosial mobilitet gjennomgås. Deretter blir mekanismer brukt for å forklare sosial skjev rekruttering til høyere utdanning tatt opp. Perspektivene anses som relevante ettersom valget om å reise på utveksling er et valg som tas som del av en høyere utdanning. Til sist presenteres forskning på utenlandsstudier som er relevant innenfor en norsk kontekst.

2.1 Sosial ulikhet

Ulikhet handler om at noe skiller seg fra noe annet. Sosial ulikhet viser mer spesifikt til en systematisk skjevfordeling av godtgjørelser og livssjanser mellom grupper og individer i samfunnet (Grønmo, Nilsen & Christensen, 2021, s. 11). Sosial ulikhet kan grunnes i sosiale kjennetegn. Det kan dreie seg om tilskrevne kjennetegn som etnisitet, alder og kjønn, eller om ervervede egenskaper, som inntekt og utdanning (Grønmo et al., 2021, s. 12). Flere av disse ulikhetsdimensjonene kan virke sammen, men denne oppgavens oppmerksomhet rettes mot ervervede egenskaper. Dette skyldes at ervervede egenskaper i større grad avhenger av enkeltindividers valg og innsats (Grønmo et al., 2021, s. 12). I denne oppgaven vil derfor foreldres utdanning og inntekt brukes for å vise til et individs sosiale bakgrunn.

Den ujevne fordelingen forsterkes av den såkalte «Matteus-effekten», hvor de som har mye ender opp med enda mer (Eriksen, 1998). Dette innebærer at dersom en har rikelig med økonomiske ressurser, har en også større sannsynlighet for å ha god helse, høyere utdanning, en variert fritid og en trygg jobb (Wilkinson & Pickett, 2010). Tilsvarende finnes det også en regel om kumulativ opphopning av byrder (Devine, 2010, s. 155), hvor dårlig økonomi også henger sammen med lavere utdanning, arbeidsledighet og helseproblemer (Barstad, 2020). Ulik fordeling av privilegier og onder får slik direkte konsekvenser for enkeltindividers liv og familie gjennom å legge føringer for deres livsutnyttelse. Videre får det konsekvenser for samfunnet, da det til sist er samfunnet som må ta regningen for innbyggernes ulikhet, som blant annet viser seg i dårligere helse, lavere trykghetsfølelse og mindre lykke. Dette gjelder for alle uavhengig av hvor en befinner seg i det sosiale sjiktet (Wilkinson & Pickett, 2010).

2.2 Det sosiale hierarkiet

Sosial stratifikasjon brukes for å beskrive ulikhet i et samfunn, og forstås som «et institusjonalisert fordelingsystem som skaper og opprettholder systematisk sosial ulikhet» (Schiefløe, 2011, s. 242). Denne lagdelingen innebærer hierarkisering, definert som en vertikal organisering i under- og overordnede relasjoner mellom klasser og sjikt (Schiefløe, 2011, s. 242-243). Det følger videre at plasseringen i hierarkiet bestemmes ut fra mengden knappe og ettertraktede goder som folk har. Uttrykk som høy og lav sosial bakgrunn, høyere og lavere sosiale lag, privilegerte og ikke-privilegerte klasser referer alle til denne over- og underordningen.

Sosial reproduksjon viser til hvordan sosial ulikhet og plasseringen i det sosiale hierarkiet videreføres fra en generasjon til en annen. Populært kommer reproduksjonstesen til uttrykk i formuleringer som «advokater avler advokater, mens rørleggere avler rørleggere» (Thrane, 2005). Mer formelt refererer sosial reproduksjon til at individers livsvalg systematisk varierer med deres foreldres livsvalg (Knudsen, 2021, s. 145). Innenfor utdannings sosiologien, som er denne oppgavens hovedfokus, viser sosial reproduksjon til at unge menneskers valg av utdanning, både i innhold og varighet, ligner på den utdanningen foreldrene selv har (Hansen, 1997; Helland, 2006; Hansen & Mastekaasa, 2010).

Sosial mobilitet forstås som bevegelser mellom sosiale posisjoner i en stratifikasjonsstruktur (Hjelbrekke & Korsnes, 2012). Tilgang på utdanning anses som viktig da det regnes som en mobilitetskanal, som betyr at man gjennom å ta en utdanning har mulighet til å bevege seg (være mobil) i det sosiale hierarkiet (Schiefløe, 2011, s. 244). Det norske utdanningssystemet søker å bidra til sosial utjevning gjennom universell tilgang til høyere utdanning, og det er et uttalt mål at utdanningsvalg skal styres av evner og ønsker, heller enn av foreldres utdanningsnivå eller inntekt (Meld. St. 44, (2008-2009); Meld. St. 16, (2016-2017)). Høyere, statlig, utdanning er derfor gratis, og Statens Lånekasse sikrer støtteordninger som ikke er behovsprøvde (Caspersen, Hovdhaugen & Karlsen, 2012). Det gjelder også for utveksling og utenlandsstudier (Forskrift om utdanningsstøtte, 2020, §26-28).

2.3 Den sosiale reproduksjonens mekanismer

Ressursperspektivet, sosialiseringperspektivet, og rasjonell valgteori brukes for å forklare mekanismer bak den sosiale reproduksjonen i utdanningssystemet. Fremstillingen i denne

oppgaven ligger tett opp til Thranes (2005) presentasjon. Fellesnevneren for ressursperspektivet og sosialiseringperspektivet er at disse vektlegger faktorer som ligger tilbake i tid. Teorien om rasjonelle valg skiller seg fra disse ettersom forklaringene ligger i fremtiden heller enn i fortiden. Det er viktig å påpeke at forklaringene kan ses på både som konkurrerende og supplerende (Thrane, 2005).

Ressursperspektivet

Ressursperspektivet setter søkelys på de observerte prestasjonsforskjellene mellom elever av ulik sosial bakgrunn, hvor tendensen er at barn fra høyere sosiale lag har høyest prestasjonsnivå (Hansen & Mastekaasa, 2010). Det antas at disse prestasjonsforskjellene igjen forklarer de sosiale forskjellene i rekruttering til høyere utdanning. Innenfor den europeiske utdanningsforskningen har forklaringene på ulikhet i prestasjon særlig blitt koblet opp mot Bourdieus kapitalbegrep (Bourdieu & Passeron, 2006 [1970]; Hansen, 1997; Thrane, 2005). Kapital forstås som noe en kan bruke til å oppnå goder i det sosiale livet, og defineres som knappe ressurser som individer og grupper i samfunnslivet konkurrerer om (Faber et. al., 2012, s. 45). Bourdieu skiller mellom økonomisk-, kulturell- og sosial kapital (Bourdieu, 1995 [1979]). Det følger av Faber et. al (2012) at den førstnevnte kapitalformen består av økonomiske ressurser som ved investering gir økonomisk avkastning. Videre defineres kulturell kapital som viten som gjør seg relevant og verdifull på et gitt tidspunkt. Til sist forstås sosial kapital som tilgang på sosiale nettverk som kan mobiliseres dersom en vil oppnå noe.

Foreldre med høy *kulturell kapital* anses å være bedre rustet enn de med lavere kulturell kapital til å hjelpe sine barn med å mestre skolearbeid og de kulturelle kodene som eksisterer i skolen (Bourdieu & Passeron, 2006 [1970]; Lareau, 2011). Forståelsen for spillereglene i skolesystemet er en overføring av kulturell kapital fra foreldre til barn, og antas å være grunnleggende for å oppnå suksess (Bourdieu & Passeron, 2006 [1970]). Til tross for at høyere utdanning er en tilnærmet gratis gode, samtidig som at studielån gjennom Lånekassen ikke er behovsprøvd, er det ifølge Hansen (1997) mye som peker på at *økonomisk kapital* også gjør seg gjeldende i Norge. Dersom ens foreldre har god økonomi, vil de for eksempel kunne hjelpe til med å betale for kost og losji på studiestedet. Økonomiske ressurser kan slik minske byrden ved å studere.

Videre kan også *sosial kapital* ha betydning for høyere utdanning. Kjennskap til personer som har tatt høyere utdanning kan være nyttig når man selv skal ta valg eller støter på utfordringer underveis i utdanningssystemet. De kan også fungere som rollemodeller (Caspersen et. al., 2012). En persons sammensetning av sosial kapital kan slik gjøre det enklere å velge å studere, og også øke sannsynligheten for å gjøre gode valg underveis. Disse forklaringene antas samlet sett å utgjøre grunnlaget for hvorfor barn av ressurssterke foreldre har større sannsynlighet for både å lykkes og å nå langt i utdanningssystemet (Thrane, 2005; Hansen & Mastekaasa, 2010).

Sosialiseringperspektivet

I sosialiseringperspektivet vektlegges det hvordan foreldres holdninger og verdier via internaliseringsprosessen preger deres barns utdanningsadferd (Thrane, 2005). Her står Pierre Bourdieus habitusbegrep sentralt. Begrepet forstås som et sett av handlingstilbøyeligheter vi er disponert for, som definerer hva vi tenker og gjør, i tillegg til hvem vi er (Faber et. al., 2012, s. 48). Disse handlingstilbøyelighetene er kroppsliggjorte uttrykk for de bestemte livsvilkår som et individ har erfart, og er dermed en reproduksjon av verden en kommer fra (Faber. et. al., 2012). Slik sett vil foreldrenes sosioøkonomiske status prege ens eget syn på verden, i tillegg til hvordan en utfolder seg.

Hvilke kår en vokser opp i vil være styrende for de holdningene og aspirasjonene en selv utvikler omkring utdanning, og i neste omgang hvilke utdanningsvalg en tar (Hansen & Mastekaasa, 2010). Grunntanken er at ungdom fra lavere sosiale kår sosialiseres inn i andre interesser, hvor utdanning tilskrives lite verdi, og derfor danner et annet verdigrunnlag enn de som har foreldre med høyere sosial bakgrunn, hvor utdanning vurderes høyt (Caspersen et. al., 2012). Resultatet er at barn med lav sosial bakgrunn i større grad er uinteresserte i skolearbeid, presterer dårligere og sjeldnere ønsker å ta høyere utdanning enn barn med høy sosial bakgrunn (Hansen & Mastekaasa, 2010).

Teorien om rasjonelle valg

Sosial posisjons-teorien er et økonomisk influert perspektiv og har som grunnantagelse at utdanningsvalg er rasjonelle (Hansen & Mastekaasa, 2010). Individet er innenfor dette perspektivet ikke styrt av årsaksfaktorer som opererer bak ryggen deres, men er aktive gjennom kalkulerer i form av mål-middel analyser (Hedström & Stern, 2008). Aktøren

følger prinsippet om nyttemaksimering, og velger det alternativet som gir mest nytte (Goldthorpe & Breen, 2000). Erikson og Jonsson (1996, s. 14) har på bakgrunn av dette foreslått følgende modell for utdanningsvalg:

$$U (\text{nytte}) = B (\text{belønning}) * P (\text{sannsynlighet for å gjennomføre}) - C (\text{kostnader})$$

Det legges som premiss for modellen at en har gjort seg opp tanker om hvilken belønning (B) som følger av å ta høyere utdanning. Dette kan være tilgang til visse typer jobber og kapital av ulik art. Kostnader (C) kan være økonomiske, men også psykologiske (Erikson & Jonsson, 1996). Videre vil faktorer som kulturell kapital og skolekarakterer mulig påvirke ens sannsynlighet for å gjennomføre (P). Dersom en trekker kostnadene (C) fra en forventet belønning (B) og sannsynlighet for å gjennomføre høyere utdanning (P), får en nytten (U) av å studere.

De eksisterende forskjellene i utdanningsvalg og reproduksjonen av dem, forklares ut fra at det finnes en sosialt betinget variasjon i kostnad- og belønningsvurdering av høyere utdanning (Hansen & Mastekaasa, 2010). Boudon (1974) viser til at ungdom med foreldre uten høyere utdanning generelt sett vil overvurdere kostnadene ved utdanning, samtidig som de vil undervurdere gevinstene. Hos ungdom med foreldre som har høyere utdanning vil dette være motsatt. Hvilke type utdanninger som velges varierer også med sosial bakgrunn, og barn av foreldre uten høyere utdanning velger i større grad yrkesrettede utdanninger på universitets- og høyskolenivå (Helland & Hovdhaugen, 2021).

En annen viktig forklaring innenfor rasjonelt valgperspektiv er at ungdom fremfor alt søker å oppnå minimum den samme sosiale statusen som sine foreldre (Goldthorpe, 1996). Utdanning kan være en måte å sikre opprettholdelsen av sosial status på gjennom at man tar en utdanning som ligner på foreldrenes. For ungdom fra høyere sosiale lag blir dermed utdanning et ledd i unngåelsen av nedadgående bevegelse i det sosiale hierarkiet (Caspersen et. al., 2012). Det argumenteres for at det på grunn av økt rekruttering til høyere utdanning har oppstått en utdanningsinflasjon. Dette fører igjen til at det ikke lenger er tilstrekkelig å ta samme utdanning som ens foreldre for å opprettholde sin sosiale status (Bourdieu & Passeron, 2006 [1970]).

2.4 Tidligere forskning på utenlandsstudier

Tidligere studier finner at foreldres utdanning og foreldres relative inntekt øker sannsynligheten for å studere i utlandet for fullgradsstudenter (Steenstrup, 2008; Steenstrup, 2010; Wiers-Jenssen, 2005). Steenstrup (2010) finner videre at sammenhengen mellom foreldrenes utdanning og inntekt og utenlandsstudier har blitt sterkere i siste periode (1997-2000). Også blant norske utvekslingsstudenter på masternivå eksisterer det sosiale skillelinjer mellom hvem som reiser ut. De som har foreldre med høyere utdanning enn grunnskole har større sannsynlighet for å dra på utveksling på masternivå i forhold til de med foreldre som har grunnskoleutdanning (Wiggen, 2019). Det er dessuten studentene med best karakterer som oftest reiser ut (Wiggen, 2019). Forskning gjort av Wiers-Jenssen (2005) gir uttrykk for at det å studere i utlandet er «arvelig». Det å ha et lengre utenlandsopphold i bagasjen fra før av, virker også positivt inn på ens sannsynlighet for å senere reise på utveksling (Wiggen, 2019). Forskning gjort i Sverige, hvor de har lignende økonomiske støtteordninger som i Norge, peker på de samme tendensene (Universitets- og högskolerådet, 2019).

Funn presentert i Wiggen (2019) peker videre på at sannsynligheten for å være motivert for å reise på utveksling synker dersom en opplever at livssituasjonen gjør utveksling vanskelig. Over halvparten av norske studenter som ikke planlegger å dra på utveksling opplever at økt økonomisk belastning og å være borte fra partner, barn eller venner er de mest tungtveiende hindringene (Keute, Steffensen & Stenvoll, 2018). Dette til tross for at det å studere i utlandet kan ha en moderat og positiv effekt på lønn (Netz & Corduas, 2021). Utvekslingsstudenter kommer dessuten raskere i arbeid, og er i større grad fast ansatt to til fire år etter fullført studie, sammenlignet med de som ikke reiser ut (Skjelbred et. al., 2019).

Kapittel 3: Datamateriale og metode

I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for oppgavens metodiske rammeverk. Jeg valgte en kvantitativ tilnærming for å på best mulig måte kunne vise omfanget av sosial bakgrunns innvirkning på studentutveksling. Den valgte metoden og datamaterialet som anvendes i oppgaven vil gjøres rede for, og det vil også følge en diskusjon av dataenes reliabilitet og validitet. Deretter vil jeg presentere de avhengige og uavhengige variablene som ligger til grunn for analysen, samt diskutere hvordan disse operasjonaliseres. Til sist vil analysemetodene forklares.

3.1 Kvantitativ metode

I valget av kvantitativ metode, er det særlig fire punkter som er avgjørende (Bryman, 2016, s. 163-164). Kvantitativ metode er å foretrekke når en 1) er opptatt av å foreta objektive målinger. Metoden er velegnet til å observere et fenomen og dermed stadfeste dets eksistens (Bryman, 2016, s. 152). Da jeg ønsker å kartlegge studenters sosiale bakgrunn sett i sammenheng med å reise på utveksling, ble en kvantitativ tilnærming et naturlig valg. Kvantitative undersøkelser egner seg videre godt til å fange opp *i hvilket omfang* personers verdier, ønsker og holdninger kan skape strukturelle ulikheter (Aase, 2011, s. 23). Derfor er kvantitativ metode å foretrekke også når en 2) vil si noe om hvorfor ting er som de er.

Kvantitative analyser gir dessuten anledning for å kontrollere for andre faktorer. Å kontrollere for andre variabler sikrer en sterkere og mer nyansert analyse av problemstillingen, og tar samtidig høyde for andre mulige forklaringer på hvorfor noen drar på utveksling i større grad enn andre. Kvantitativ metode har slik mulighet til å produsere mer troverdige funn og gir derfor også et større grunnlag for å snakke om kausalitet (Bryman, 2016, s. 163). Dette leder videre til grunn 3) generalisering. Dersom en lykkes i å rekruttere et representativt utvalg, åpner kvantitativ metode opp for at en kan generalisere funnene fra studien tilbake til populasjonen (Bryman, 2016, s. 163-164). Det var en viktig motivasjon for valget av metode, da jeg ønsker at oppgavens funn skal kunne brukes utover sin kontekst.

Til sist er kvantitativ metode å foretrekke når en ønsker å 4) gi anledning for å reproducere forskning. På denne måten gjør metodevalget det mulig å tilføye nyttig informasjon på et område som det foreløpig eksisterer lite forskning på, og som det senere kan bygges videre

på. En begrensning ved metoden er likevel at den er mindre egnet til å fortelle oss noe om hvordan et fenomen erfares (Bryman, 2016, s. 398). Med andre ord kan vi vite noe om hvordan sosial bakgrunn har betydning, og hvor stor betydning det har, men ikke noe om hvordan og hvor sosial bakgrunn oppleves som en barriere. Dette vil jeg komme tilbake til i oppgavens avslutning.

3.2 Datamateriale

Analysen i denne oppgaven er basert på kvantitativ sekundærdata fra *Den europeiske studentundersøkelsen – Eurostudent VI, 2016*. Eurostudent er en europeisk studentundersøkelse med søkelys på den sosiale dimensjonen i høyere utdanning, og innhenter derfor sammenlignbare data på tvers av land om sosiale og økonomiske vilkår for studenter i høyere utdanning. Fokuset ligger på studenters sosiale bakgrunn, levekår og tidsbruk, men har også informasjon om studierelaterte utenlandsopphold. Statistisk sentralbyrå (2018) har ledet den norske innsamlingen, og det aktuelle datasettet for norsk kontekst inneholder data fra 8237 tilfeldig utvalgte personer registrert ved et universitet eller høyskole i Norge høsten 2015. Etter at datasettet ble trimmet til å kun inneholde bachelorsstudenter satt jeg igjen med 4251 respondenter. Datarensing og datatransformasjon ble utført i *SPSS*, mens analysene ble gjort i *Jamovi* og *R*.

3.3 Reliabilitet og validitet

Reliabilitet forstås som at gjentatte målinger foretatt med samme måleinstrument gir samme resultat (Ringdal, 2018, s. 103). Dette forutsetter at dataen som anvendes er fri for unøyaktigheter og derfor regnes som egnet til å belyse en problemstilling (Halvorsen, 2008, s. 68). Validitet er på sin side integriteten til de konklusjonene som trekkes (Bryman, 2016, s. 41-45). Validiteten sikres ved generaliserbarhet, som vil si om resultatene av en studie kan generaliseres til å også gjelde utenfor forskningskontekstens omfang (Bryman, 2016, s. 41-45). Høy reliabilitet er en forutsetning for validitet. Begge er viktige kriterier som må oppfylles for at en studie skal kunne være representativ for den sosiale verdenen som den forsøker å fange (Bryman, 2016, s. 41-45).

Undersøkelsen som ligger til grunn for datasettet hentet fra NSD anses for å ha høy reliabilitet. SSB samlet dataen gjennom et selvadministrert og webbasert spørreskjema (CAWI). For å kvalitetssikre undersøkelsen ble det utført brukertesting av spørreskjemaet

på forhånd (Statistisk sentralbyrå, 2018). Fordelen med bruken av CAWI er at påvirkningen av intervju-effekter minskes og at datakvaliteten er høyere (Leeuw et. al., 2008). Anonymitet sikres også gjennom bruk av CAWI. Blant svakheterne ved bruk av CAWI finner vi risiko for store frafall underveis i undersøkelsen, få kontrollmuligheter og lav svarprosent (Leeuw et. al., 2008). For dataen som anvendes i oppgaven var svarprosenten på 36.7%. Siden utvalget er stort (24 000) er studien ikke like sårbar for frafall, og reliabiliteten svekkes derfor ikke nevneverdig.

Datamaterialet fra NSD oppfyller også kravene til representativitet ettersom respondentene er valgt ved tilfeldig utvalg (Statistisk sentralbyrå, 2018). Dette gjør at vi kan generalisere resultatene fra utvalget tilbake til populasjonen som utvalget representerer. Det er likevel et viktig premiss for validiteten at man måler det man skal måle (Bryman, 2016, s. 41-45). Dette diskuteres senere i forbindelse med foreldres økonomiske status.

3.4 Variabler

For å besvare oppgavens problemstilling har jeg valgt én avhengig variabel, to uavhengige og fire kontrollvariabler. Denne delen av kapittelet søker å presentere variablene brukt i analysen, samt å forklare hvordan disse er behandlet.

Avhengig variabel

Etttersom oppgavens formål er å undersøke betydningen av sosial bakgrunn for studentutveksling, valgte jeg en avhengig variabel som indikerer om respondentene har vært på studentutveksling i løpet av et norsk bachelorprogram. Variabelen er i utgangspunktet kategorisk på nominalnivå. Dette vil si at verdiene er klassifisert i kategorier hvor rekkefølgen er uvesentlig (Kellstedt & Whitten, 2018, s. 127). Den avhengige variabelen er omkodet til en dikotom dummyvariabel slik at den kan anvendes i en logistisk regresjonsanalyse. Referansekategorien 0) innebefatter de som ikke har dratt på utveksling og ikke har planer om det, og 1) inkluderer de som har reist. Fra det originale datasettet ble kategorien som indikerte at respondenten hadde planer om å reise på utveksling sortert ut, fordi det ikke er noen garanti for at disse faktisk reiser ut.

Uavhengige variabler

Sosial bakgrunn er operasjonalisert gjennom de uavhengige variablene «foreldres utdanningsnivå» og «foreldres økonomiske status». «Foreldres utdanningsnivå» er en dikotom variabel, men ble omkodet slik at 0) indikerer at respondents foreldre ikke har høyere utdanning, og 1) indikerer at respondentens foreldre har utdanning på universitets- og høyskolenivå. Ingen høyere utdanning fungerer som referansekategori. Hvor en vurderer foreldres/foresattes økonomiske status er en kategorisk variabel på ordinalnivå. Variabelen har ordinært sett fem kategorier, men på grunn av få respondenter i de to ytterkategoriene, ble disse lagt sammen med de to nærmeste kategoriene. Det ble så laget dummyvariabler hvor referansekategorien 0) er satt til «velstående», mens de øvrige nivåene «gjennomsnittlig» og «lite velstående» er satt til (1) i hver sin dummy. Allerede her må vi ta et visst forbehold til variabelen som måler foreldres økonomiske status, da studentene selv har rapportert hvilken økonomisk kategori de mener foreldrene tilhører.

Kontrollvariabler

Bennett et. al. (2009) argumenterer for at det kan eksistere like store skiller etter blant annet kjønn, alder og etnisitet som etter sosial klasse. Også fagfelt kan tenkes å ha betydning for om en drar på utveksling, da noen retninger er mer internasjonale enn andre. Alder, kjønn, etnisitet og fagfelt brukes derfor som kontrollvariabler.

Variabelen «alder» er kategorisk på ordinalnivå. Alder kan rangeres, men avstanden mellom verdiene er ikke den samme (Kellstedt & Whitten, 2018, s. 127). Aldersvariabelen omkodes til et dummysett hvor kategorien 22 til 24 år fungerer som referansekategori (0). Øvrige nivåer for variabelen er «Yngre enn 22 år,» «25 til 29 år» og «30 år eller eldre» (1). Variabelen kjønn er dikotom, og er dummykodet slik at 0) tilsvarer kvinne og 1) tilsvarer mann. Etnisitet er gjort dikotom og er dummykodet slik at 0) tilsvarer at respondenten har to norskfødte foreldre, og 1) at respondenten har innvandrerbakgrunn (både 1. og 2. generasjon). «Fagfelt» er også kategorisk på nominalnivå, og består av 9 kategorier. Disse er listet i Tabell 3.4.1. Det var ordinært 10 kategorier, før to ekstremt små kategorier ble slått sammen (8 i Tabell 3.4.1.) «Fagfelt» ble kodet om til et dummysett, hvor bedriftsøkonomiske, administrative og juridiske fag brukes som referansekategori (0) mot det respektive fagfeltet (1). Bedriftsøkonomiske, administrative og juridiske fag brukes som

referansekategori, da dette fagområdet har en høyere prosentandel utvekslingsstudenter (Diku, 2019).

Tabell 3.4.1. Kategorier for variabelen «Fagfelt».

1	Lærerutdanninger eller utdanning i pedagogikk
2	Humanistiske og estetiske fag
3	Samfunnsfag, journalisme, biblioteks- og arkivfag
4	Bedriftsøkonomiske, administrative og juridiske fag
5	Naturvitenskaplige fag, matematikk og statistikk
6	Informasjons- og datateknologi
7	Tekniske fag, ingeniørfag eller håndverksfag
8	Primærnæringer, veterinær, transport, sikkerhet og personlig tjenesteyting
9	Helse og sosialfag

3.5 Logistisk regresjon og gjennomsnittlig margineffekt

Regresjonsanalyse gjør det mulig å trekke inn og kontrollere for andre alternative forklaringer og er slik bedre egnet til å trekke slutninger om kausalitet (Kellstedt & Whitten, 2018, s. 217). Logistisk regresjon anvendes når den avhengige variabelen er kategorisk, slik at en forsøker å forutse gruppemedlemskap på bakgrunn av andre kategoriske og/eller kontinuerlige variabler (Fugleberg et. al., 2018, s. 13-14). Koeffisienter fra logistisk regresjon lar seg ikke intuitivt fortolke i annen forstand enn positiv og negativ. I denne sammenhengen uttrykker koeffisientene endringen i logaritmen til oddsraten av de forskjellige variablene relativt til referansekategoriene, ved én enhets endring av den uavhengige variabelen (Long & Freese, 2014, s. 7). Dette gir ingen verdifull informasjon, da variablene i denne analysen er kategoriske på nominalnivå.

Koeffisientene som beregnes fra en logistisk regresjonsanalyse kan derfor ikke anvendes inn i en sannsynlighetsskala (Long & Freese, 2014, s. 7). Koeffisientene krever derfor videre beregning for å leses som sannsynlighet. Long og Freese argumenterer for at tolkning basert på predikerte sannsynligheter er å foretrekke (2014, s. 227). Disse predikerte sannsynlighetene beregnes ved hjelp av margineffekter, som for dikotomiske variabler er effekten (endring i y) dersom en går fra 0 til 1 mens alle andre variabler holdes konstant (Long & Freese, 2014, s. 239-241). Margineffektene tilsvarer forskjellen i predikert

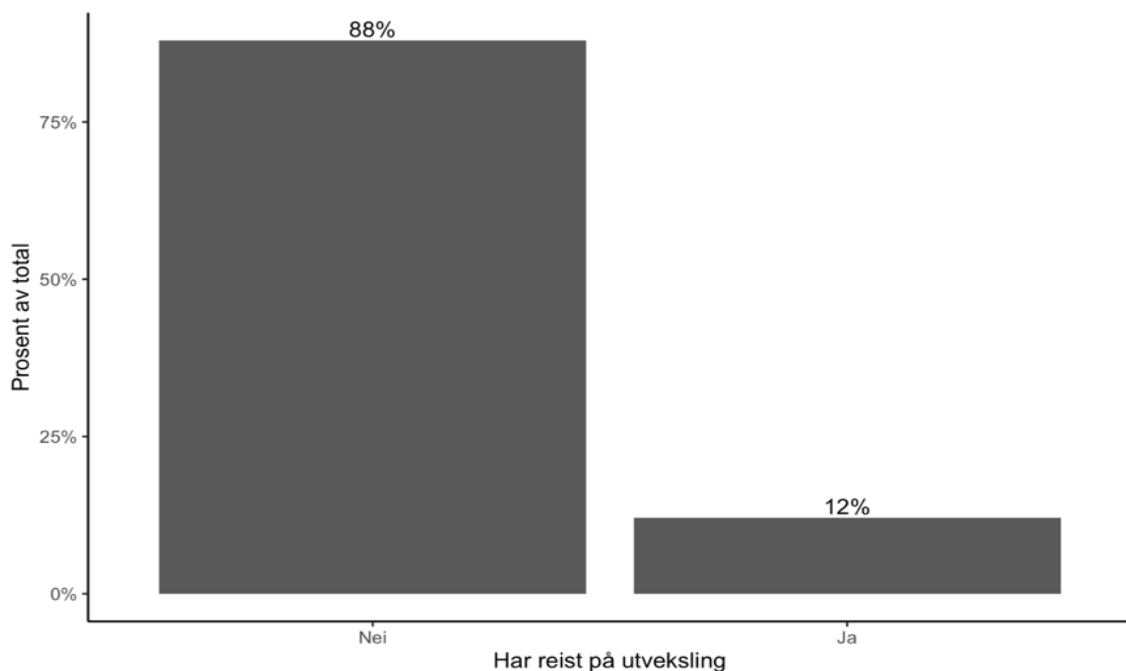
sannsynlighet for de to gruppene (0 og 1) (Long & Freese, 2014, s. 137). Å beregne gjennomsnittlige marginaleffekter (AME) anses som den beste metoden for å oppsummere effekten av en variabel på tvers av alle tilfeller (Long & Freese, 2014, s. 245-246). Dersom en ønsker å uttrykke sannsynligheten i prosent, ganges verdien av AME med 100. Fordi jeg er ute etter å tegne et bilde av hvordan sosial bakgrunn påvirker bachelorsstudenters utvekslingsutsikter generelt, anvendes gjennomsnittlige marginaleffekter i beregningen av predikerte sannsynligheter.

Kapittel 4: Analyse

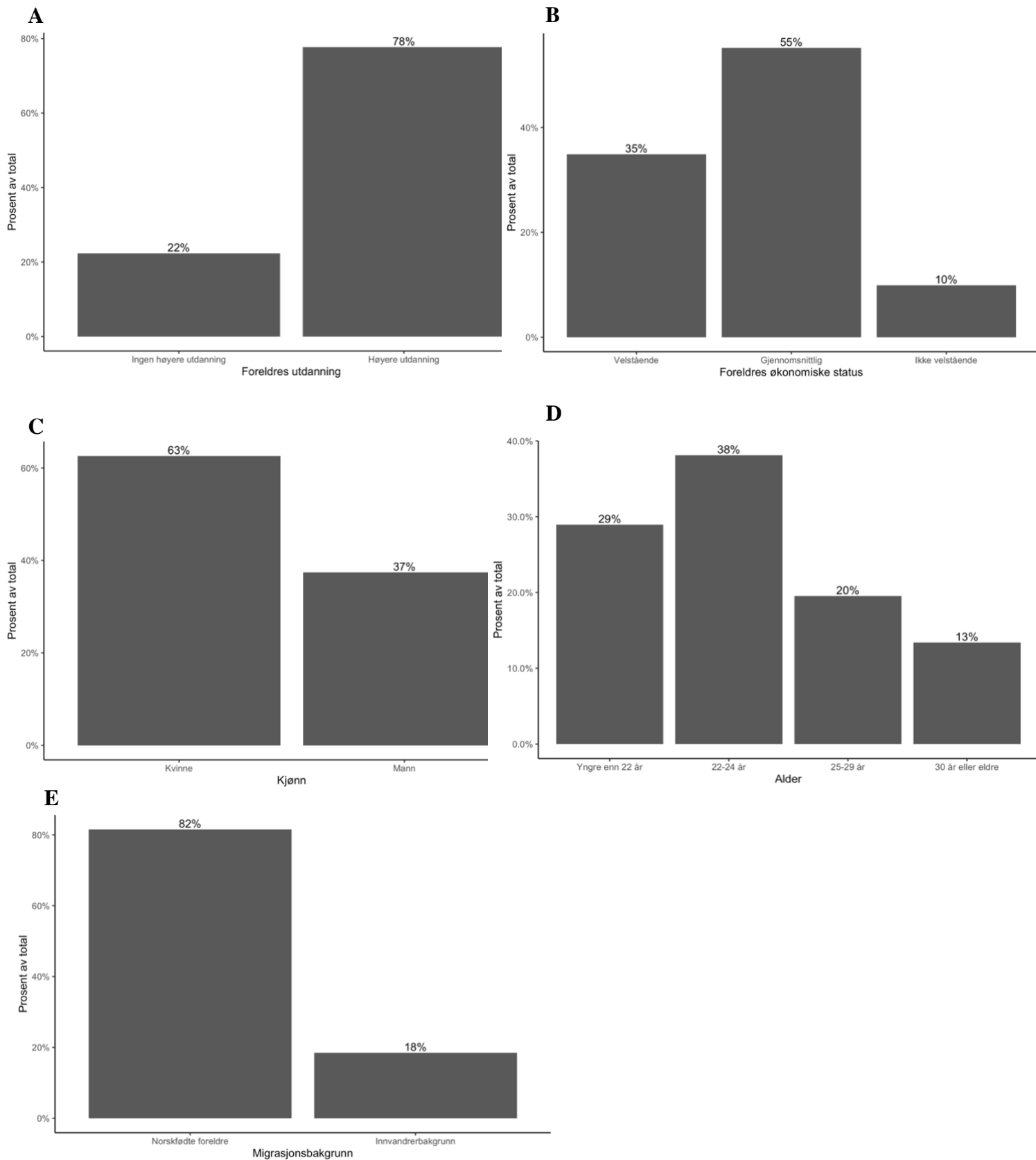
I dette kapitlet vil jeg presentere resultater fra analysene. Først vil deskriptive analyser i form av stolpediagram presenteres for analysens variabler. Deretter følger krysstabeller og kjikvadratter (X^2) som undersøker samvariasjon mellom foreldres økonomiske status og foreldres utdanningsnivå og utveksling. Kapitlets siste del vil ta for seg logistisk regresjonsanalyse. Resultatene fra regresjonsanalysen presenteres så i estimerte gjennomsnittlige marginaleffekter, som det igjen beregnes predikerte sannsynligheter fra.

4.1 Univariat analyse

For å bedre forstå sammensetningen av respondenter i datasettet er det nyttig å presentere deskriptiv statistikk for variablene. Dette vil presenteres som stolpediagram for hver variabel basert på prosentmessig frekvens. Dette er en fordelaktig måte å gi informasjon, samt vise spredning i kategoriske variabler, da stolpediagram presenterer tallene på en oversiktlig måte (Bryman, 2016, s. 337-338).

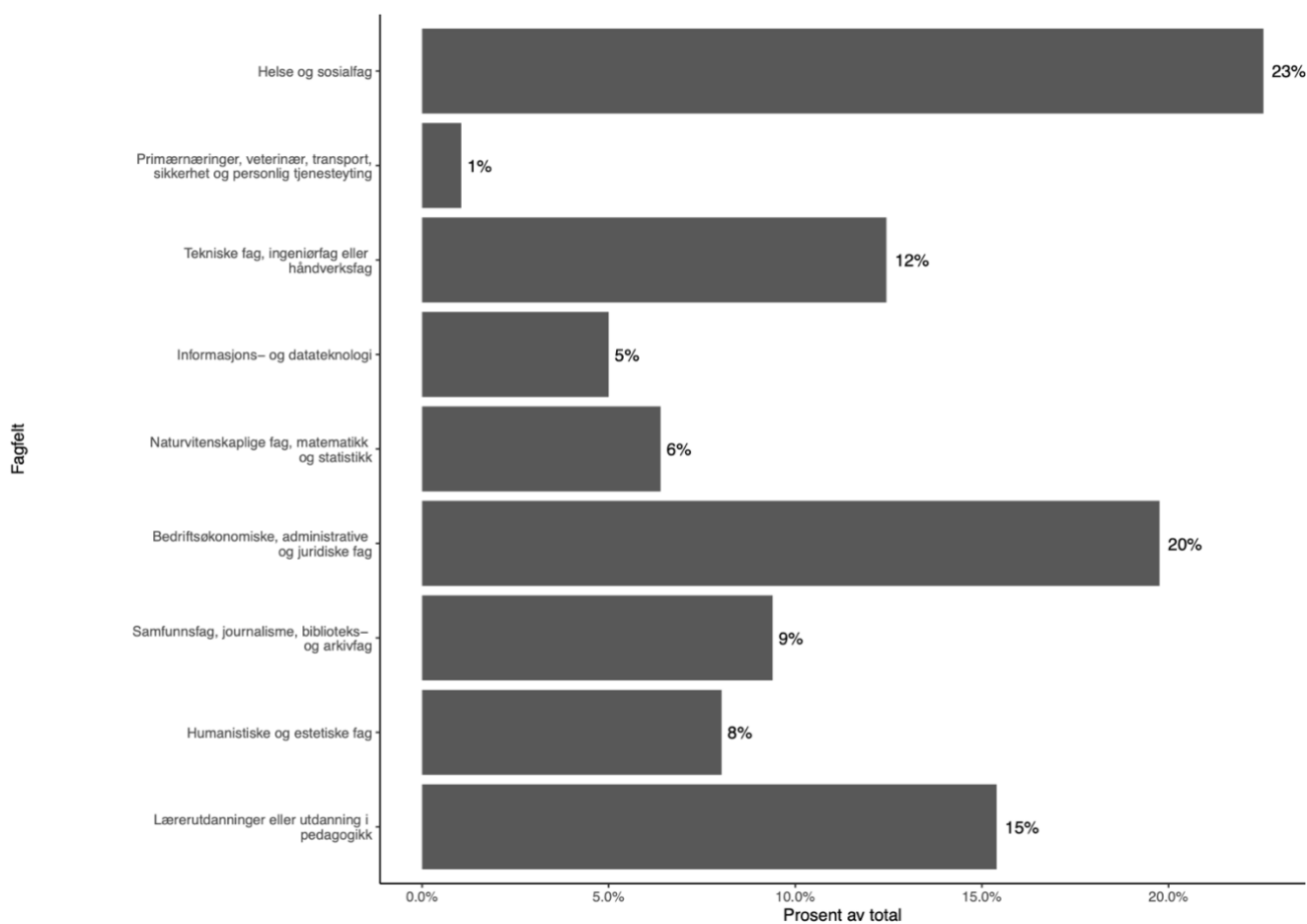
Figur 4.1.1. Stolpediagram for den avhengige variabelen «har reist på utveksling».

Figur 4.1.2. Stolpediagram for de uavhengige variablene «foreldres utdanning», «foreldres økonomiske status», «kjønn», «alder» og «migrasjonsbakgrunn».

Av figur 4.1.1 (N=3170. Missing=1081) ser vi at det i utvalget som denne studien baserer seg på er 88 prosent som ikke har reist på utveksling, mot 12 prosent som har reist. Det kommer tydelig frem at det er langt mindre vanlig å reise på utveksling, enn det er å reise.

Av figur 4.1.2 A (N=3838. Missing=413) leser vi at den største andelen respondenter (78%) har foreldre med høyere utdanning. Kun 22% av respondentene har foreldre uten høyere utdanning. Av figur 4.1.1 B (N=4251. Missing=0) leser vi at like over halvparten av studentene i materialet anser sine foreldre for å ha gjennomsnittlig økonomisk status. Videre er det en god del som anser sine foreldre som velstående, mens bare ti prosent oppgir at de anser foreldrene for å være under gjennomsnittet på økonomisk status. Av figur 4.1.1 C (N=4251. Missing=0) ser vi at respondentene i større grad er kvinner enn menn. Vi ser fra figur 4.1.1 D (N=4251. Missing=0) at det finnes spredning i respondentenes alder, men at over halvparten er yngre enn 25 år. Den største aldersgruppen er de fra 22 til 24 år. Ifølge figur 4.1.1 E (N=4196. Missing=55) er 82 prosent av respondentene født av to norskfødte foreldre, mens 22 prosent har innvandrerbakgrunn.

Figur 4.1.3. Stolpediagram for den uavhengige variabelen «fagfelt». N=4099. Missing=152.

Figur 4.1.3 illustrerer at det er flest respondenter som studerer helse og sosialfag, og at det er en overvekt av respondenter innenfor samfunnsfaglige studieretninger. Likevel er det stor spredning i svarene. En sammenfatning av figur 4.1.1 og 4.1.2 beskriver den «typiske» respondenten i dette utvalget som en kvinne på 22 til 24 år med norskfødte foreldre som studerer helse og sosialfag og ikke har reist på utveksling. Videre har hun foreldre med høyere utdanning og gjennomsnittlig økonomisk status.

4.2 Bivariat analyse

I denne delen av kapittelet presenteres resultater fra to bivariate analyser. Hypotesene for disse bivariate analysene er: 1) Det eksisterer et forhold mellom foreldres utdanningsnivå og det å reise på utveksling, og 2) det eksisterer et forhold mellom foreldres økonomiske status og det å reise på utveksling. Nullhypotesene er følgelig at det ikke eksisterer et forhold mellom disse variablene. For å teste hypotesene vil jeg på bakgrunn av variabeltypene først fordele materialet i krysstabeller, for så å utføre en kjikvadrattest (X^2) for hver tabell. Resultater fra kjikvadrattestene gjengis i tekst under krysstabellene. Å anvende krysstabeller er den enkleste måten å studere sammenhengen mellom variabler i et datamateriale (Bryman, 2016, s. 341), samt gi svar på om funnene kan generaliseres utover materialet (Kellstedt & Whitten, 2018, s. 171).

Tabell 4.2.1. Krysstabell for variablene «Vært på utveksling» og «Foreldres utdanning»

Vært på utveksling		Foreldres utdanning		Total
		Ingen høyere utdanning	Høyere utdanning	
Nei	% within column	91.8 %	86.3 %	87.7 %
Ja	% within column	8.2 %	13.7 %	12.3 %
Total	% within column	100.0 %	100.0 %	100.0 %

Av Tabell 4.2.1 ser vi at studentene som har foreldre med høyere utdanning i større grad reiser på utveksling enn de med foreldre uten høyere utdanning. Forholdet mellom disse variablene er signifikante, $X^2(1 = 15.0, p < .001)$. P-verdien indikerer at resultatet fra testen ikke har oppstått ved en tilfeldighet, og nullhypotesen forkastes. Dermed kan funnene generaliseres utover materialet.

Tabell 4.2.2. Krysstabell for variablene «Vært på utveksling» og «Foreldres økonomiske status»

Vært på utveksling		Foreldres økonomiske status			Total
		Velstående	Gjennomsnittlig	Ikke velstående	
Nei	% within column	86.1 %	89.0 %	88.2 %	87.9 %
Ja	% within column	13.9 %	11.0 %	11.8 %	12.1 %
Total	% within column	100.0 %	100.0 %	100.0 %	100.0 %

Av Tabell 4.2.2 leser vi at studentene som har foreldre med høyere økonomisk status i større grad reiser på utveksling enn de med foreldre plassert i øvrige kategorier. Forholdet mellom disse variablene er likevel ikke signifikante, $X^2 (2 = 5.1, p < .08)$. P-verdien indikerer at resultatet fra testen kan ha oppstått ved en tilfeldighet, og nullhypotesen kan derfor ikke forkastes. Vi har følgelig ikke mulighet for å generalisere den observerte trenden utover materialet.

4.3 Multivariat analyse

I denne delen av kapitlet vil jeg finne ut om sammenhengen mellom utveksling og sosial bakgrunn består etter kontroll for alder, kjønn, migrasjonsbakgrunn og fagfelt. Kjikvadrattesten viste at foreldres utdanning var signifikant, mens foreldres økonomiske status ikke var det. Foreldres økonomiske status er likevel viktig å inkludere i videre analyse for å se om forholdet mellom foreldres utdanning og utveksling består. Det vil også være viktig å kontrollere for om andre variabler kan forklare noe av variasjonen i å reise på utveksling. Jeg vil først presentere resultatene fra en firestegs logistisk analyse, før jeg presenterer gjennomsnittlige marginaleffekter (AME). AME viser til gjennomsnittlig endring i sannsynlighet dersom vi går fra referansekategorien (0) til 1. Til sist vil jeg presentere figurer av predikerte sannsynligheter for foreldres økonomiske status og foreldres utdanningsnivå.

Tabell 4.4.1. Logit koeffisienter og standardavvik for variablene «Foreldres utdanning», «Foreldres økonomiske status», «Etnisitet», «Kjønn», «Alder» og «Fagfelt» etter «Vært på utveksling».

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
Intercept	-2.41 (0.14)*	-1.83 (0.09)*	-2.29 (0.16)*	-1.83 (0.22)*
Foreldre har høyere utdanning	0.57 (0.15)*		0.55 (0.15)*	0.50 (0.16)*

Gjennomsnittlig økonomisk status		-0.26 (0.12)*	-0.17 (0.12)	-0.18 (0.13)
Lite velstående økonomisk status		-0.19 (0.19)	-0.13 (0.22)	-0.01 (0.23)
Innvandrerbakgrunn				-0.07 (0.16)
Kjønn				-0.19 (0.14)
Yngre enn 22 år				-0.87 (0.17)*
25 til 29 år				-0.22 (0.15)
30 år eller eldre				-0.85 (0.21)*
Lærerutdanninger eller utdanning i pedagogikk				-0.03 (0.20)
Samfunnsfag, journalisme, biblioteks- og arkivfag				0.89 (0.20)*
Naturvitenskaplige fag, matematikk og statistikk				-0.17 (0.30)
Informasjon og datateknologi				-1.38 (0.48)*
Tekniske fag, ingeniørfag eller håndverksfag				-0.88 (0.27)*
Primærnæringer, veterinær, transport, sikkerhet og personlig tjenesteyting				-0.74 (0.75)
Helse og sosialfag				-0.10 (0.19)
Humanistiske og estetiske fag				0.46 (0.24)
AIC	2121.17	2333.66	2123.16	1944.63
BIC	2133.09	2351.84	2146.99	2045.15
Log Likelihood	-1058.59	-1163.83	-1057.58	-955.32
Deviance	2117.17	2327.66	2115.16	1910.63
Num. obs.	2859	3170	2859	2732

* $p < 0.05$

Referansekategori for avhengig variabel: Har vært på utveksling. Referansekategori for uavhengige variabler: Foreldre har ikke høyere utdanning, velstående økonomisk status, norskfødte foreldre, kvinne, 22 til 24 år, bedriftsøkonomiske, administrative og juridiske fag.

Modell 4 i Tabell 4.4.1 er signifikant, $X^2(17, N=2825) = 314, p < .001$. Det betyr at det er en betydelig forskjell mellom forventede og observerte resultater i analysen, hvor en forventer jevn distribusjon (Bryman, 2016, s. 347). Nullhypotesen om at variablene i modellen ikke virker inn på utveksling må derfor forkastes. Vi ser også at Modell 4 har lavest «deviance», som indikerer at Modell 4 forklarer valget om å reise på utveksling bedre enn de foregående modellene.

I Tabell 4.4.1, Modell 1 ser vi at det er et positivt og signifikant forhold mellom å reise på utveksling og at foreldre har høyere utdanning. Modell 2 viser at det er en negativ og signifikant sammenheng med det å reise på utveksling når en går fra at foreldre har velstående økonomisk status til gjennomsnittlig økonomisk status. Førstnevnte forhold holder seg signifikant også når det i Modell 3 kontrolleres for foreldres økonomiske status, og i Modell 4 hvor det kontrolleres for andre forklaringsvariabler. Foreldres gjennomsnittlige økonomiske status er ikke lengre signifikant når det i Modell 3 kontrolleres for foreldres utdanning, og ei heller i Modell 4. Det er altså ingen betydningsfull forskjell når en går fra foreldre med velstående økonomisk status til hverken gjennomsnittlig økonomisk status eller ikke velstående økonomisk status, samtidig som alle andre variabler holdes konstant.

Vi ser i tabell 4.4.1, Modell 4, at kjønn ikke er signifikant. Det betyr at det i dette datamaterialet ikke er en betydelig kjønnsforskjell på om en reiser på utveksling, når alle andre variabler holdes konstant. Alder er signifikant og negativ for aldersgruppene yngre enn 22 år og 30 år eller eldre, sett i sammenheng med referanse kategorien og kontrollert for de øvrige variabler. Å ha innvandrerbakgrunn, sammenlignet med å ha to norskfødte foreldre, er ikke signifikant i dette datamaterialet. Som for kjønn, eksisterer det ei heller her en betydelig forskjell på studenters utvekslingsutsikter mellom variabelens to kategorier. Fagfelt, sett i forhold til bedriftsøkonomiske, administrative og juridiske fag, er signifikant og positivt for humanistiske og estetiske fag og samfunnsfag, journalistikk, biblioteks- og arkivfag, når alle andre variabler holdes konstant. Sammenlignet med bedriftsøkonomiske, administrative og juridiske fag, ser vi signifikante og negative korrelasjoner for informasjons- og datateknologi og tekniske fag, ingeniørfag eller håndverksfag når alle andre variabler holdes konstant.

For å enklere forstå resultatene er de logistiske regresjonskoeffisientene regnet om til gjennomsnittlige marginaleffekter (AME), illustrert i tabell 4.4.2. Disse tallene viser til gjennomsnittlig endring i sannsynlighet dersom vi går fra referansekategorien (0) til 1. I disse beregningene holdes de andre uavhengige variablene konstante. Øvre og nedre grenser for et konfidensintervall på 95% er også inkludert i tabellen. Foreldres økonomiske status og utdanning vil utdypes videre, samt de signifikante variablene ($p > 0.05$). Foreldres økonomiske status er som vist ikke statistisk signifikant, men er likevel relevant for analysen i lys av problemstillingen.

Tabell 4.4.2. Gjennomsnittlige marginaleffekter for å reise på utveksling etter foreldres økonomiske status, foreldres utdanning, kjønn, alder, migrasjonsbakgrunn og fagfelt.

factor	AME	SE	z	p	lower	upper
Alder 25 til 29 år	-0,02	0,02	-1,49	0,14	-0,05	0,01
Alder 30 år eller eldre	-0,09	0,02	-4,09	0,00	-0,13	-0,05
Alder yngre enn 22 år	-0,09	0,02	-5,06	0,00	-0,12	-0,05
Primærnæringer, veterinær, transport, sikkerhet og personlig tjenesteyting	-0,08	0,08	-0,99	0,32	-0,23	0,07
Helse og sosialfag	-0,01	0,02	-0,54	0,59	-0,05	0,03
Humanistiske og estetiske fag	0,05	0,02	1,94	0,05	0,00	0,09
Informasjons- og datateknologi	-0,14	0,05	-2,87	0,00	-0,24	-0,04
Tekniske fag, ingeniørfag eller håndverksfag	-0,09	0,03	-3,21	0,00	-0,15	-0,04
Lærerutdanninger eller utdanning i pedagogikk	0,00	0,02	-0,15	0,88	-0,04	0,04
Naturvitenskaplige fag, matematikk og statistikk	-0,02	0,03	-0,58	0,56	-0,08	0,04

Samfunnsfag, journalisme, biblioteks- og arkivfag	0,09	0,02	4,43	0,00	0,05	0,13
Mann	-0,02	0,01	-1,37	0,17	-0,05	0,01
Innvandrerbakgrunn	-0,01	0,02	-0,45	0,65	-0,04	0,03
Gjennomsnittlig økonomisk status	-0,02	0,01	-1,37	0,17	-0,04	0,01
Lite velstående økonomisk status	0,00	0,03	-0,06	0,96	-0,05	0,05
Foreldre har høyere utdanning	0,05	0,02	3,15	0,00	0,02	0,08

Referansekategori for avhengig variabel: Har vært på utveksling. Referansekategori for uavhengige variabler: Foreldre har ikke høyere utdanning, velstående økonomisk status, norskfødte foreldre, kvinne, 22 til 24 år, bedriftsøkonomiske, administrative og juridiske fag.

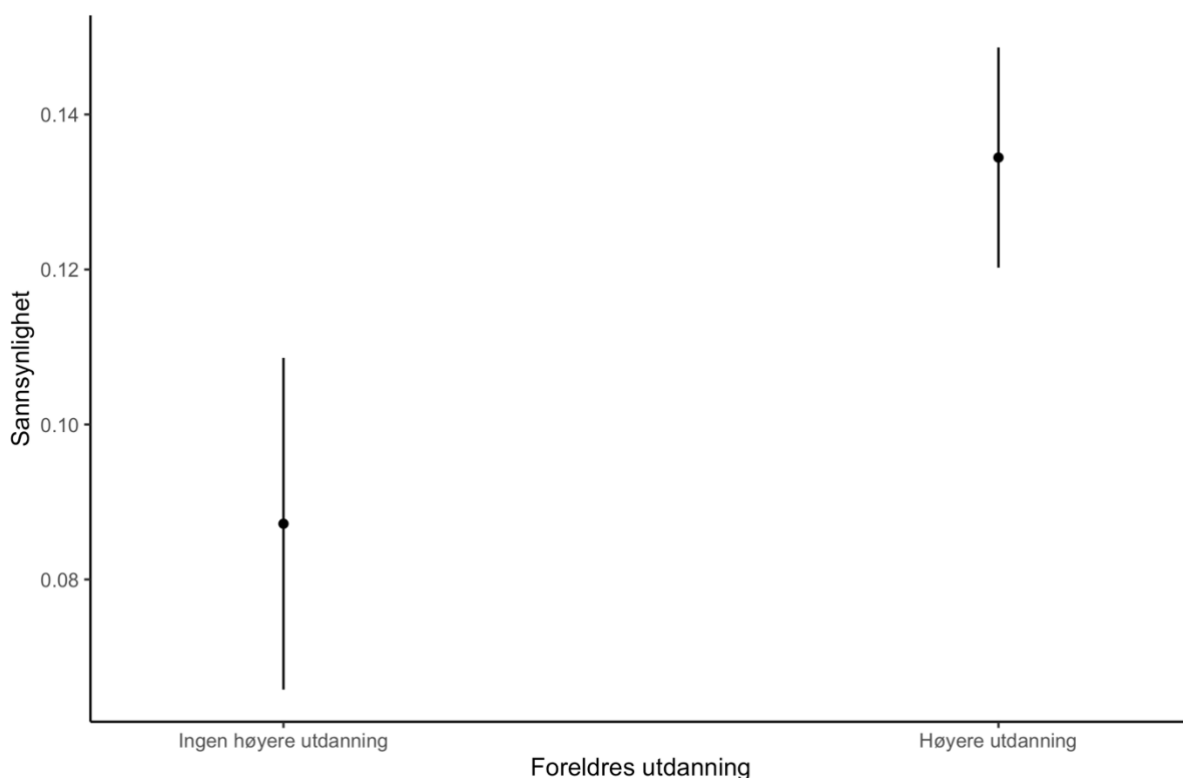
Foreldres økonomiske status er ikke statistisk signifikant, og funnene kan derfor ikke generaliseres til å gjelde utover denne studien. Det er likevel interessant å merke seg at det er en reduksjon i sannsynlighet på 2 prosent når en går fra velstående til gjennomsnittlig. Fra velstående til lite velstående er det derfor overraskende når det ikke er noen endring i sannsynlighet for å reise på utveksling. Konfidensintervallene som går fra negative til positive tall for begge variablene viser derimot at vi med 95% sikkerhet ikke kan fastslå om sannsynligheten øker eller reduseres.

Foreldres utdanning er av betydning for sannsynligheten for å reise på utveksling. Vi leser av tabell 4.4.2 at den gjennomsnittlige sannsynligheten for å reise på utveksling øker 5 prosent dersom foreldrene har høyere utdanning kontra ingen høyere utdanning, når det også kontrolleres for de andre variablene. Konfidensintervallet forteller at vi kan være 95% sikre på at populasjonsgjennomsnittlig økning i sannsynlighet for å reise ut dersom foreldrene har høyere utdanning befinner seg en plass i intervallet fra 2 til 8 prosent.

Alder er også av betydning for om en reiser på utveksling. Kontrollert for de øvrige variabler, synker sannsynligheten for å reise ut i aldersgruppene yngre enn 22 år og 30 år eller eldre sett i forhold til referansekategorien, 22 til 24 år. For begge aldersgruppene synker sannsynligheten for å reise på utveksling med 9 prosent sett i forhold referansekategorien når de øvrige variablene holdes konstante. Konfidensintervallet for yngre enn 22 år strekker

seg fra -0.12 til -0.06, mens det for 30 år eller eldre er -0.13 til -0.05. Vi kan altså være 95% sikre på at den gjennomsnittlige reduksjonen i sannsynlighet etter alder befinner seg mellom disse intervallene.

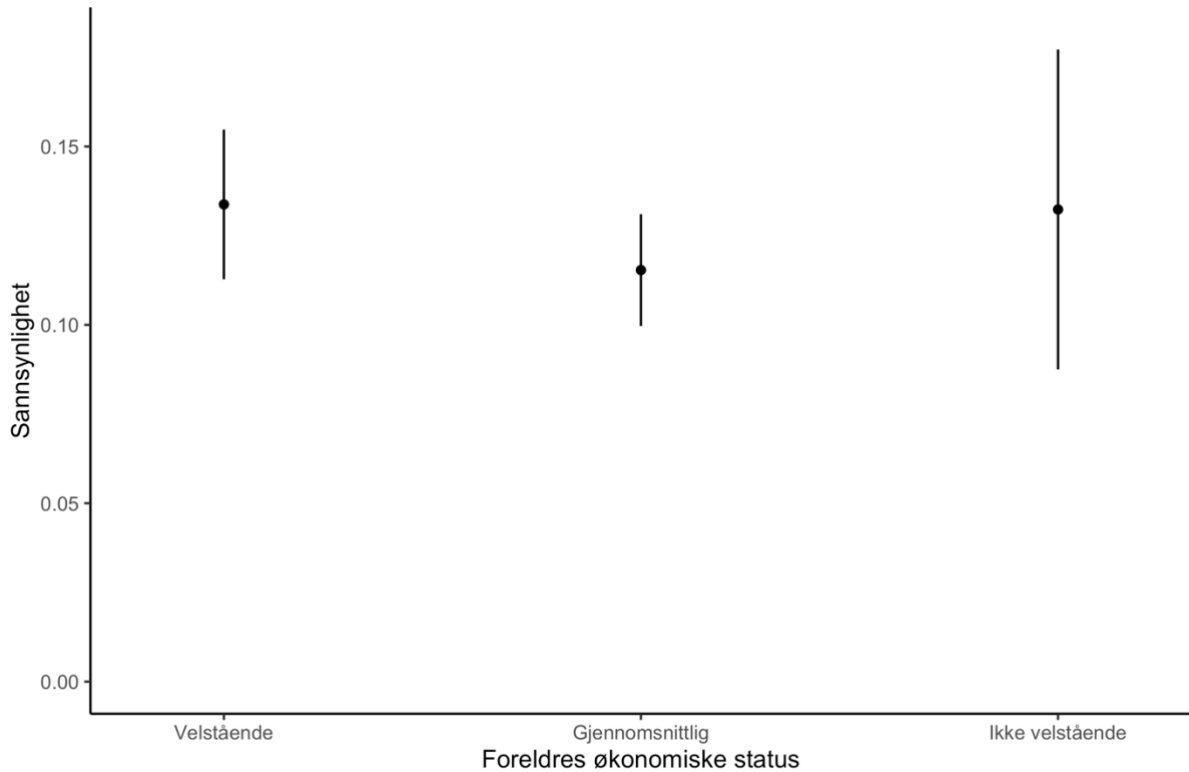
Fagfelt ser også ut til å ha innvirkning på norske bachelorsstudenters sannsynlighet for utveksling. Av signifikante verdier, øker sannsynligheten for å reise ut dersom en studerer humanistiske og estetiske fag og samfunnsfag, journalisme, biblioteks- og arkivfag, sett i forhold til bedriftsøkonomiske, administrative og juridiske fag og kontrollert for de øvrige variabler. Sannsynligheten øker mest for samfunnsfag, journalisme, biblioteks- og arkivfag, med 9 prosent sammenlignet med referansekategorien. For informasjons- og datateknologi og tekniske fag, ingeniørfag eller håndverksfag synker sannsynligheten, sett i forhold til referansekategorien når alle andre variabler holdes konstant. Sannsynligheten synker mest for informasjon og datateknologi, med 14 prosent i forhold til referansekategorien.

Figur 4.4.1. Estimerte sannsynligheter for å reise på utveksling etter foreldres utdanning.

For studenter med foreldre som har høyere utdanning er den predikerte sannsynligheten for å reise på utveksling 0.13. Dette tilsvarer en sannsynlighet for å reise ut på 13%. For studenter med foreldre uten høyere utdanning er denne 0.09, tilsvarende en sannsynlighet på 9%. Sistnevnte gruppe ligger altså godt under den faktiske andelen som har reist ut i dette datasettet (12%), som tilsvarer den reelle sannsynligheten i utvalget. Tilsvarende ligger

sannsynligheten for studenter med foreldre som har høyere utdanning over denne samme andelen. Det er derfor tydelig at foreldres utdanning har betydning for studenters sannsynlighet for å reise på utveksling.

Figur 4.4.2. Estimerte sannsynligheter for å reise på utveksling etter foreldres økonomiske status.

Figur 4.4.2 tydeliggjør at det ikke eksisterer en meningsfull forskjell i sannsynlighet for å reise på utveksling når en går fra referansekategori velstående til de øvrige kategoriene. Konfidensintervallene overlapper og understreker nettopp dette. Dessuten går disse konfidensintervallene gjennom 0.12, som tilsvarer 12% sannsynlighet for å reise ut. Igjen, dette er datamaterialets faktiske sannsynlighet for å reise ut. Foreldres økonomiske status, uansett kategori, representerer slik ingen betydelig forskjell fra det faktiske antallet som reiser på utveksling. Det må igjen tas et forbehold om at respondentene selv har rapportert deres foreldres økonomiske status med påfølgende mulige feilkilder.

Kapittel 5: Diskusjon og oppsummering av hovedfunn

I dette kapitlet vil det først gjøres rede for analysens hovedfunn. Disse funnene vil så diskuteres nærmere i lys av teoriene som er beskrevet i kapittel to. Det er viktig å poengtere at datamaterialet og analysene gjort i denne oppgaven ikke gjør det mulig å konkludere med hvilken forklaring som stemmer best. Teoriene vil derfor heller brukes til å forklare noen av de mulige sosiale mekanismene bak rekrutteringen til utvekslingsstudier sett i sammenheng med oppgavens funn.

5.1 Hovedfunn

Analysene viste at sannsynligheten for å reise på utveksling øker dersom respondentens foreldre har høyere utdanning, også når det kontrolleres for andre mulige faktorer. Alder og noen studieretninger hadde betydning for sannsynligheten for å reise på utveksling, men de sosiale forskjellene etter foreldres utdanning besto også i lys av dette. Foreldres økonomiske status var derimot etter kontroll ikke utslagsgivende for respondentenes sannsynlighet for å reise på utveksling. Funnene rundt foreldres utdanning er ikke overraskende og bekrefter tendenser i tidligere forskning på utvekslings- og utenlandsstudenter (Wiggen, 2019; Universitets- og høskolerådet, 2019; Wiers-Jenssen, 2005; Steenstrup, 2008).

Effekten av å ha foreldre med god økonomisk status i denne studien er overraskende sett i lys av tidligere forskning, hvor foreldres økonomi er av betydning for ens sannsynlighet for å studere i utlandet (Wiggen, 2019; Universitets- og høskolerådet, 2019; Steenstrup, 2010). Det må understrekes at tidligere forskning ikke har fokusert eksplisitt på utveksling blant norske bachelorsstudenter. Videre er økonomisk status signifikant før det kontrolleres for høyere utdanning. Det kan tyde på at de to variablene henger sammen, men at det er utdanning som er den reelle utslagsgivende mekanismen.

At foreldres økonomiske status ikke er betydningsfullt kan også skyldes at respondentene har selvrapportert foreldrenes økonomiske status. Selvrapporteringen åpner opp for at bias og stigma kan ha innvirkning for hvilken økonomisk status en tilskriver sine foreldre. På denne måten kan respondentene ha under- eller overvurdert foreldrenes finansielle situasjon. En mulig forklaring er at respondentene underspiller forskjeller, da det i Norge og Norden er legitimt å fremstå som gjennomsnittlig (Skarpenes, 2007; Faber et. al., 2012). Det er også

tenkelig at en har ulik definisjon av hva en anser som velstående og ikke. En medisinstudent vil for eksempel kunne tenke at en inntekt på 800 tusen gjør en «ikke velstående», mens en sykepleierstudent vil kunne kategorisere samme inntekt som «velstående». Det kan også oppleves som stigmatiserende å ha dårlig råd, og respondenter kan derfor være unnvikende til dette svaralternativet. Å anvende registerdata ville derfor trolig gi et mer nøyaktig og pålitelig bilde på betydningen av foreldres økonomiske status.

I lys av: Ressursperspektivet

Tidligere forskning peker på at de som studerer i utlandet og reiser på utveksling har foreldre med høyere utdanning enn øvrige studenter. Det indikerer at de har mer kulturell kapital (Steenstrup, 2008; Wiers-Jenssen, 2005; Wiggen, 2019; Universitets- og högskolerådet, 2019). Det kan være fordelaktig å kunne andre språk og ha kjennskap til andre kulturer dersom en velger å reise på utveksling. Dersom en har foreldre med høyere utdanning vil det muligens være større sannsynlighet for at en har slik kjennskap, enn dersom en har foreldre uten høyere utdanning. Dermed kan den kulturelle barrieren ved å reise på utveksling svekkes.

Dessuten kan kjennskap til utdanningssystemets spilleregler også være av betydning for om en reiser på utveksling eller ikke. Også dette henger sammen med kulturell kapital (Bourdieu & Passeron, 2006 [1970]; Hansen, 1997; Thrane, 2005). Dersom en vet hvordan en får tilgang på den informasjonen en trenger fra skolen relatert til et utvekslingsopphold vil ikke informasjonsmangel oppleves som et stort hinder. Denne kjennskapen innebærer også at en klarer å utnytte systemene og hjelpen som finnes relatert til det å reise på utveksling. Det kan for eksempel oppleves som for vanskelig å finne relevante fag ved en annen utdanningsinstitusjon på egenhånd. Dersom en klarer å navigere i hjelpeapparatet og aktivt søker hjelp på egne vegne, vil dette kunne oppleves som en mindre hindring. Har en foreldre med høyere utdanning, er det også større sannsynlighet for at de kjenner noen som tidligere har vært på utveksling, enn dersom en har foreldre uten høyere utdanning. Dette skyldes nettverk (sosial kapital). Disse forbindelsene kan fungere som forbilder, og kan bidra med utvekslingsrelaterte råd. Når en kjenner noen som allerede har vært på utveksling, kan det oppleves som en mer «naturlig» situasjon å sette seg selv i.

Tidligere utdanningsbeslutninger og erfaringer kan dessuten føre til at underprivilegerte studenter har dårligere prestasjonsmessige forutsetninger for å reise på utveksling enn studenter av foreldre med høyere utdanning. Disse avhenger gjerne av sosial kapital, hvorpå foreldre med høyere utdanning har et bedre utgangspunkt for å hjelpe barna sine til suksess i utdanningssystemet. Fordi det gjerne er et krav om C i snitt fra universitet eller høyskole samt språkkrav, samtidig som flere utvekslingsplasser bærer preg av konkurranse, kan mengden av ressurser i form av kulturell kapital i hjemmet være avgjørende for om en reiser på utveksling eller ikke.

Høyere utdanning resulterer vanligvis i høyere lønn. Dette leder til mer økonomisk kapital som de kan bytte inn i kulturell og/eller sosial kapital for sine barn gjennom en utdanningskarriere. Dette fører igjen til at barna har bedre forutsetninger for å gjøre det godt, hvilket er et viktig grunnlag for å reise på utveksling. Når foreldres økonomiske status ikke er signifikant når det kontrolleres for utdanning, skyldes ikke dette nødvendigvis at økonomi ikke har betydning. Det har bare ikke betydning sammenlignet med foreldres utdanning. Foreldres utdanning er altså den faktoren som veier tyngst for om en reiser på utveksling eller ikke. Ut fra ressursperspektivet kan en dermed oppsummere oppgavens funn med sosial bakgrunn i form av kulturelle ressurser veier tyngre enn økonomiske, mens vekten av de sosiale ressursene ikke kan gjøres rede for.

I lys av: Sosialiseringperspektivet

Velger man å tolke analysens resultater i tråd med sosialiseringperspektivet vil det være nærliggende å tenke at barn av foreldre med høyere utdanning i større grad verdsetter utenlandserfaring enn de med foreldre uten høyere utdanning. Fordi høyere utdanning regnes som kulturell kapital, og barn av foreldre med høyere utdanning verdsetter utdanning i større grad (Caspersen et. al., 2012; Hansen & Mastekaasa, 2010), er det mulig at kulturell kapital verdsettes høyere av barn av foreldre med høyere utdanning. I tråd med verditeori skyldes dette at foreldrene selv verdsetter kulturell kapital og har overført denne verdien til sine barn (Thrane, 2005). Gjennom sosialiseringprosessen har en muligens internalisert et verdsett hvor internasjonale erfaringer tilskrives høy verdi. Det er mulig at foreldre som har høyere utdanning, på grunn av sin kulturelle kapital, også verdsetter kultur og internasjonale impulser i større grad enn de som ikke har høyere utdanning. Dersom en verdsetter kulturell kapital, vil det å reise på utveksling være en ypperlig mulighet for å tilegne seg mer av den.

Det å reise på utveksling kan også ses på som en investering i sosial kapital gjennom at en treffer nye mennesker og har mulighet for å bygge et internasjonalt nettverk. Det kan slik tenkes at de med høyere utdanning i større grad ser verdien i hva et utvekslingsopphold kan gi og overfører dette til sine barn.

Med utgangspunkt i Bourdieu (1995 [1979]) er det derfor mulig at barn av foreldre med høyere utdanning utvikler en annen habitus enn det barn av foreldre uten høyere utdanning gjør. Det kan derfor tenkes at en viss type habitus disponerer for å reise på utveksling. Forskning som viser at det ser ut til å være «arvelig» å studere utenlands indikerer dette ytterligere (Wiers-Jenssen, 2005). At barn av foreldre uten høyere utdanning verdsetter utdanning i mindre grad kan dessuten også føre til at de presterer dårligere. Karakterkrav og konkurranse kan slik også i lys av verditeori bidra til å forklare hvorfor barn av foreldre uten høyere utdanning i mindre grad reiser ut enn barn av foreldre med høyere utdanning.

Dersom foreldre verdsetter utenlandsopphold og overfører dette til sine barn, er det mulig at verdien av et utvekslingsopphold veier tyngre enn foreldres økonomiske status. Lånekassen kan derfor tenkes å muliggjøre utveksling for de som verdsetter internasjonale erfaringer, uavhengig av deres foreldres økonomiske bakgrunn. Det er likevel nærliggende å tro at foreldre med god økonomi har større muligheter for å gi barna internasjonal erfaring. Forskning peker på at de med tidligere utenlandserfaring i større grad reiser på utveksling (Wiggen, 2019), og denne erfaringen kan for eksempel dreie seg om at en tidligere har bodd i utlandet i forbindelse med foreldres arbeid, eller har vært på utveksling eller språkreise ved en tidligere anledning. Det er derfor rom for å diskutere om resultatene av foreldres økonomiske status skyldes de nevnte feilkilder.

I lys av: Rasjonell valgteori

Rasjonell valgteori skiller seg fra de to foregående perspektivene. At barn av foreldre med høyere utdanning har større sannsynlighet for å reise ut enn barn av foreldre uten høyere utdanning, vil i henhold til teorien om rasjonelle valg skyldes at disse studentene gjør ulike analyser både av nytten og kostnadene ved å reise på utveksling. Valget om å reise fattes slik ut fra fremtidig nytte, heller enn å bestemmes ut fra livsløpshendelser som hører fortiden til. Spørsmålet blir dermed: Hva kan jeg tjene på utveksling? Istedenfor: Ønsker jeg å reise?

I lys av sosial posisjonsteori kan det tenkes at barn av foreldre uten høyere utdanning ikke synes det er tilstrekkelig nyttig å reise ut, ettersom de allerede overgår sine foreldres sosiale posisjon ved å ta utdanning. Omvendt kan det tenkes at barn av foreldre med høyere utdanning føler at de må reise ut grunnet gradsinflasjonen. Det følger av tesen om gradsinflasjon at når også barn av foreldre uten høyere utdanning i større og større grad velger å studere, rekker det ikke lengre for barn av foreldre med høyere utdanning å «bare» kan ta en vanlig utdanning for å oppnå oppadgående mobilitet (Wolbers et. al., 2001). Det å reise på utveksling kan slik vurderes som en differensieringsstrategi, hvorpå de som reiser på utveksling har gjort noe annet enn å følge et tradisjonelt studieløp og på denne måten utmerker seg.

Også dårligere prestasjon som følge av manglende verdsetting av utdanning kan spille inn på hvordan studenter vurderer kostnader og belønninger. Dårligere prestasjon kan knyttes opp mot en mulig lavere sannsynlighet for å gjennomføre og bestå et utvekslingsopphold, særlig i situasjoner hvor disse prestasjonene er knyttet opp mot språkkyndighet. Dersom en attpåtil er faglig svak, vil det gjøre det enda vanskeligere å prestere godt på utvekslingsuniversitetet. Barn av foreldre uten høyere utdanning kan også være mer kostnadssensitive til utveksling. Dersom en går sykepleierstudiet, behøver en for eksempel ikke å reise på utveksling for å få jobb. Det kan tenkes at fokuset ligger på å gjennomføre en utdanning for å få jobb, heller enn utdanningen i seg selv. Dette støttes opp av forskning som viser til at barn av foreldre uten høyere utdanning i større grad velger yrkesrettede utdanninger på universitets- og høyskolenivå (Helland & Hovdhaugen, 2021). Videre er det «alltid» behov for sykepleiere. Her kan barn av foreldre med høyere utdanning skille seg ut gjennom deres arvede kulturelle kapital, som muligens gjør at de verdsetter belønning i form av denne typen kapital høyere enn deres medstudenter som har foreldre uten høyere utdanning. Det å få tilgang på et internasjonalt nettverk (sosial kapital), forbedrede språkkunnskaper (kulturell kapital) og økt ansettbarhet kan derfor være en del av belønningsvurderingen hos de med foreldre med høyere utdanning, i motsetning til studenter med foreldre uten høyere utdanning.

Økonomi har i tidligere forskning vist seg å ha innvirkning på studenters sannsynlighet for å studere i utlandet, både for helgradsstudenter (Steenstrup, 2008; Steenstrup, 2010; Wiers-Jenssen, 2005) og for utvekslingsstudenter på masternivå (Wiggen, 2019). Når foreldres økonomi ikke er signifikant i denne studien, må det ut fra rasjonell valgteori tolkes som at

foreldres økonomiske status ikke påvirker nytteberegningen på bachelornivå i stor nok grad til å være utslagsgivende. Om det er slik at utenlandsstudier krever mer økonomiske ressurser, er det mulig at dette er av større betydning for de som tar en hel grad i utlandet enn for de som reiser på utveksling. Fordi utveksling i tillegg er organisert fra utdanningsorganisasjonens side, er det mulig at studentene vurderer det som større sannsynlighet for å fullføre. I henhold til Lånekassens krav om godkjenning for omgjøring og videre lånemuligheter (Forskrift om utdanningsstøtte, 2020, §29), kan det derfor også tenkes at det er mindre økonomisk risiko knyttet til utveksling enn å ta en hel grad i utlandet. Lånekassens gunstige ordninger kan i seg selv også være en medvirkende årsak til at foreldres økonomiske status ikke er signifikant for å reise på utveksling i denne studien. Som følge av ulik risikovurdering er det mulig at helgradsstudenter i utlandet har høyere sosial bakgrunn enn utvekslingsstudenter. Feilkildene knyttet til foreldres økonomiske status kan også spille inn her.

Kapittel 6: Konklusjon og avslutning

Oppgavens formål var å svare på følgende problemstilling: *Hvilken betydning har sosial bakgrunn for hvilke studenter som reiser på utveksling?* Det ble videre utarbeidet tre forskningsspørsmål, som oppsummeres i dette kapitlet. Avslutningsvis vil kapitlet nevne politiske implikasjoner og foreslå muligheter for videre forskning på feltet.

6.1 Oppgavens forskningsspørsmål

For det første spurte jeg innledningsvis om det finnes et statistisk signifikant forhold mellom det å reise på utveksling og foreldres utdanningsnivå, samt økonomiske status. Med en kjiqvadrattest viser resultatene at både foreldres økonomiske status og utdanningsnivå var signifikante og viste samvariasjon med det å reise på utveksling. En logistisk regresjonsanalyse viste derimot at foreldres økonomiske status ikke forble signifikant etter kontroll av foreldres utdanning. Dette fører oss over på oppgavens andre forskningsspørsmål: Er forholdet mellom sosial bakgrunn og studentutveksling stabilt når det kontrolleres for andre variabler? Foreldres økonomiske status forble altså ikke signifikant etter kontroll. Foreldres utdanningsnivå holdt seg derimot stabilt også etter kontroll for de andre bakgrunns- og forklaringsvariablene. Oppsummert, viste sosial bakgrunn seg å ha effekt på det å reise på utveksling i kraft av foreldres utdanning, men ikke av foreldres økonomiske status.

Det siste forskningsspørsmålet stilte spørsmålet om hvordan det observerte forholdet mellom sosial bakgrunn og det å reise på utveksling kan tolkes i lys av utvalgte sosiologiske perspektiver. Ved å dra på ressursperspektivet kan en tolke oppgavens resultater som at kulturelle ressurser har mer tyngde enn de økonomiske ressursene, og at kulturell kapital slik får mest å si for om en reiser på utveksling eller ikke. I lys av sosialiseringperspektivet er det mulig å tolke oppgavens resultater som at barn av foreldre med høyere utdanning har en habitus som i større grad åpner opp for å reise på utveksling, enn barn av foreldre uten høyere utdanning. Til sist går rasjonelt valgperspektiv ut fra at studenter gjør ulike analyser både av nytten og kostnadene ved å reise på utveksling ut fra foreldres utdanning, mens foreldres økonomi er lite utslagsgivende i denne nyttekalkuleringen. I tråd med oppgavens funn kan det antas at barn av foreldre uten høyere utdanning har høyere kostnadssensitivitet og lavere

nytteforventning, og at dette kan forklare noe av motviljen til å ta deler av den norske utdanningen i utlandet.

6.2 Videre forskning

Økonomi viste seg overraskende nok, i lys av tidligere forskning, å ikke ha en betydelig innvirkning på om norske bachelorstudenter reiser på utveksling. Fordi dataen anvendt i denne oppgaven baserte seg på studentenes selvrapportering av foreldres økonomiske status, hvilket det eksisterer åpenbare feilkilder ved, kan en likevel ikke avskrive betydningen av foreldres økonomi. I videre forskning ville det vært nyttig å undersøke om forholdet som ble observert i denne studien endres dersom en tar i bruk mer objektive mål for foreldres økonomiske status, slik som registerdata. For foreldres utdanning ville det dessuten vært interessant å se predikerte sannsynligheter for hvilket faktisk utdanningsnivå foreldrene har, for å utdype de to samlekategoriene omtalt i denne oppgaven.

Om de observerte sosiale ulikhetene i rekrutteringen til utvekslingsstudier skyldes ulike muligheter, eller om det er et resultat av sosiale forskjeller i normer og verdier, kan oppgaven ikke svare på. Videre forskning oppfordres derfor til å også anvende kvalitative metoder som er bedre egnet for å fange opp dette. Det vil også være interessant å finne ut om det å reise på utveksling er en bevisst strategi for å opprettholde sosial posisjon.

6.3 Politiske implikasjoner

Oppgavens funn og tidligere forskning står i kontrast til målsettingen om at sosial bakgrunn ikke skal påvirke utdanningsvalg (Meld. St. 44, (2008-2009); Meld. St. 16, (2016-2017)). Når det i tillegg er et fastsatt mål at halvparten av alle studenter skal ha et utvekslingsopphold innen avlagt grad (Meld. St. 16 (2016-2017)), er en nødt til å også få studentene med lavere sosial bakgrunn til å reise ut. Det bør derfor utformes forslag til hvordan en kan gjøre rekrutteringen til studentutveksling jevnere. Spesielt viktig er dette dersom utveksling brukes som en strategi for at de som allerede har mye skal opprettholde sin sosiale posisjon.

Litteraturliste

- Barstad, A. (2020). *Økonomi, helse og livskvalitet en analyse av Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2017*. https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/_attachment/429442?_ts=1740a955568
- Bennett, T. (Red.). (2009). *Culture, Class, Distinction*. Routledge.
- Bourdieu, P. (1995) [1979]. *Distinksjonen: En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Pax Forlag.
- Bourdieu, P., & Passeron, J.-C. (2006) [1970]. *Reproduksjonen: Bidrag til en teori om undervisningssystemet*. Hans Reitzel.
- Bryman, A. (2016). *Social research methods* (Fifth Edition). Oxford University Press.
- Caspersen, J., Hovdhaugen, E., & Karlsen, H. (2012). *Ulikhet i høyere utdanning: En litteraturgjennomgang for perioden 2002-2012* (Nr. 32/2012). Nifu. <http://hdl.handle.net/11250/280909>
- Devine, F. (2010). Habitus and classifications. I E. Silva & A. Warde (Red.), *Cultural analysis and Bourdieu's legacy. Settling accounts and developing alternatives*. (s. 181-187). Routledge.
- Diku. (2019). *Norske studenter på utveksling. Variasjoner mellom institusjoner og fagområder*. (Nr 1/2019). Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetssikring i høyere utdanning. <https://diku.no/rapporter/diku-rapportserie-01-2019-norske-studenter-paa-utveksling>
- Diku (2021). *Tilstandsrapport for høyere utdanning 2021*. (Nr 7/2021). Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetssikring i høyere utdanning.

<https://diku.no/rapporter/dikus-rapportserie-07-2021-tilstandsrapport-for-hoeyere-utdanning-2021>

- Eriksen, T. H. (1998). *Små steder—Store spørsmål: Innføring i sosialantropologi*. Universitetsforlaget.
- Faber, S. T., Prieur, A., Rosenlund, L., & Skjøtt-Larsen, J. (2012). *Det skjulte klassesamfund*. Aarhus Universitetsforlag.
- Fazli, N. (2021, 23. april). *Hvor mange fullfører bachelor eller master?* ssb.no. <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/hvor-mange-fullforer-bachelor-eller-master>
- Forskrift om utdanningsstøtte. (2020). *Del 1: Generelle regler for lån og stipend*. (FOR-2020-04-15-798). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2020-04-15-798>
- Fugleberg, O. A. S., Cvancarova, M., & Tufte, P. A. (2018). *Innføring i logistisk regresjon* (1. utgave). Fagbokforlaget.
- Goldthorpe, J. H. (1996). Class Analysis and the Reorientation of Class Theory: The Case of Persisting Differentials in Educational Attainment. *The British Journal of Sociology*, 47(3), 481. <https://doi.org/10.2307/591365>
- Goldthorpe, J. H. & Breen, R. (2000). Explaining Educational Differentials: Towards a Formal Rational Action Theory. I J. H. Goldthorpe (Red.), *On Sociology: Numbers, Narratives, and the Integration of Research and Theory*. (12 sider). Oxford University Press.
- Grønmo, S., Nilsen, A., & Christensen, K. (2021). *Ulikhet: Sosiologiske perspektiver og analyser* (1. utgave). Fagbokforlaget.

- Halvorsen, K. (2008). *Å forske på samfunnet - en innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Cappelen akademisk.
- Hansen, M. N., & Mastekaasa, A. (2010). Utdanning—Stabilitet og endring. I I. Frønes & L. Kjølrsrød (Red.), *Det norske samfunn* (6. utg., s. 116-143). Gyldendal Akademisk.
- Hedström, P. & Stern, C. (2008). Rational choice and sociology. I S. Durlaf & L. Blume (Red.) *The New Palgrave Dictionary of Economics* (s. 872-877). Palgrave Macmillan.
- Helland, H. (2006). Reproduksjon av sosial ulikhet. Er sosial bakgrunn av betydning for valg av utdanningsretning? *Sosiologisk tidsskrift*, 14(01), 34–63. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2928-2006-01-02>
- Helland, H., & Hovdhaugen, E. (2021). Degree completion in short professional courses: Does family background matter? *Journal of Further and Higher Education*, 0(0), 1–15. <https://doi.org/10.1080/0309877X.2021.1998394>
- Kellstedt, P. M., & Whitten, G. D. (2018). *The fundamentals of political science research* (Third edition). Cambridge University Press.
- Keute, A.-L., Steffensen, K., & Stenvoll, D. (2018, 23. august). *Hva hindrer studenter i å dra på utveksling?* Statistisk sentralbyrå. <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/studieopphold-i-utlandet>
- Knudsen, K. (2021) Utdanning og ulikhet. I S. Grønmo, A. Nilsen & K. Christensen (Red.) *Ulikhet: Sosiologiske perspektiver og analyser* (1. utgave, s. 129-150). Fagbokforlaget.
- Kunnskapsdepartementet (2021). *Tildelingsbrev til universiteter og høyskoler etter vedtak i Stortinget 20.12.2021*.

- Lareau, A. (2011). *Unequal childhoods: Class, race, and family life* (2nd ed.). University of California Press.
- Leeuw, E. D. de, Hox, J. J., Dillman, D. A., & European Association of Methodology (Red.). (2008). *International handbook of survey methodology*. Lawrence Erlbaum Associates.
- Long, J. S., & Freese, J. (2014). *Regression models for categorical dependent variables using Stata* (Third edition). Stata Press Publication, StataCorp LP.
- Lörz, M., Netz, N., & Quast, H. (2016). Why do students from underprivileged families less often intend to study abroad? *Higher Education*, 72(2), 153–174.
<https://doi.org/10.1007/s10734-015-9943-1>
- Netz, N., & Cordua, F. (2021). Does studying abroad influence graduates' wages? A literature review. *Journal of International Students*, 11(4), 768–789.
<https://doi.org/10.32674/jis.v11i4.4008>
- Meld. St. 44 (2008-2009). *Utdanningslinja*. Kunnskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-44-2008-2009-/id565231/>
- Meld. St. 16 (2016-2017). *Kultur for kvalitet i høyere utdanning*. Kunnskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-16-20162017/id2536007/>
- Meld. St. 7 (2020-2021). *En verden av muligheter – internasjonal studentmobilitet i høyere utdanning*. Kunnskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-7-20202021/id2779627/>
- Opheim, V. (2004). *Equity in education: Country analytical report, Norway*. NIFU STEP.
- Ringdal, K. (2018). *Enhet og mangfold samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. Fagbokforlaget.
- Schiefloe, P. M. (2011). *Mennesker og samfunn innføring i sosiologisk forståelse*. Fagbokforlaget.

- Skjelbred, S-E., Nesje, K., Madsen, A. Å. & Wiers-Jenssen, J. (2019). *Betydningen av utdanning fra utlandet for tidlig karriere*. (2019:32). Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning. https://khrono.no/files/2019/12/11/NIFUrapport2019-32_betydning_av_utd_utlandet.pdf
- Statistisk sentralbyrå. (2018). *Eurostudent VI, 2016* [Datasett]. NSD – Norwegian Centre for Research Data. <https://doi.org/10.18712/NSD-NSD2560-V1>
- Steenstrup, K. (2008). *Rekruttering til utenlandsstudier: Betydningen av sosial bakgrunn over tid*. [Masteroppgave]. Universitetet i Oslo.
- Steenstrup, K. (2010). Den sosiale rekrutteringen til utenlandsstudier - endring over tid. *Sosiologisk tidsskrift*, 18(01), 53–75. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2928-2010-01-04>
- Studietilsynsforskriften. (2017). *Forskrift om tilsyn med utdanningskvaliteten i høyere utdanning*. (FOR-2017-02-07-137). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2017-02-07-137>
- Thrane, C. (2005). Utdanningens sosiale reproduksjon - et fokus på mekanismer. *Sosiologisk tidsskrift*, 13(01), 45–70. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2928-2005-01-05>
- Universitets- og högskolerådet (2019). *Svenska studenter i Erasmus+: Livsbanor och sociala strukturer*. (UHRs rapportserie 2019:6). <https://www.uhr.se/publikationer/publikationsbutikken/svenska-studenter-i-erasmus/>
- Wernø, I. L. (2022. 28. januar). Har en følelse av at universitetet ikke er laget for noen med min bakgrunn. *Morgenbladet*. <https://www.morgenbladet.no/aktuelt/2022/01/28/har-en-foelse-av-at-universitetet-ikke-er-laget-for-noen-med-min-bakgrunn/>

- Wiers-Jenssen, J. (2005), "Norske studenter i utlandet", I: *Utdanning 2005 – deltakelse og kompetanse*. Statistiske analyser, Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå s. 122 - 141.
- Wiers-Jenssen, J. (2021). Norske studenters vurdering av utdanning i utlandet. *Uniped*, 44(02), 130–145. <https://doi.org/10.18261/issn.1893-8981-2021-02-05>
- Wiggen, K. S. (2019) *Hva hemmer og fremmer studentutveksling? En analyse av data fra Studiebarometeret 2017*. (Studiebarometeret: Rapport 3-2019). NOKUT. https://www.nokut.no/globalassets/studiebarometeret/2019/hva-hemmer-og-fremmer-studentutveksling-studiebarometeret_3-2019
- Wilkinson, R. G., & Pickett, K. (2012). *Ulikhetens pris. Hvorfor likere fordeling er bedre for alle* (P. H. Poulsson, Overs.). Res Publica.
- Wolbers, M. H. J., de Graaf, P. M. & Ultee, W. C. (2001). Trends in the Occupational Returns to Educational Credentials in the Dutch Labor Market: Changes in Structures and in the Association? *Acta Sociologica*, 44(1), 5-19. 10.1177/000169930104400102